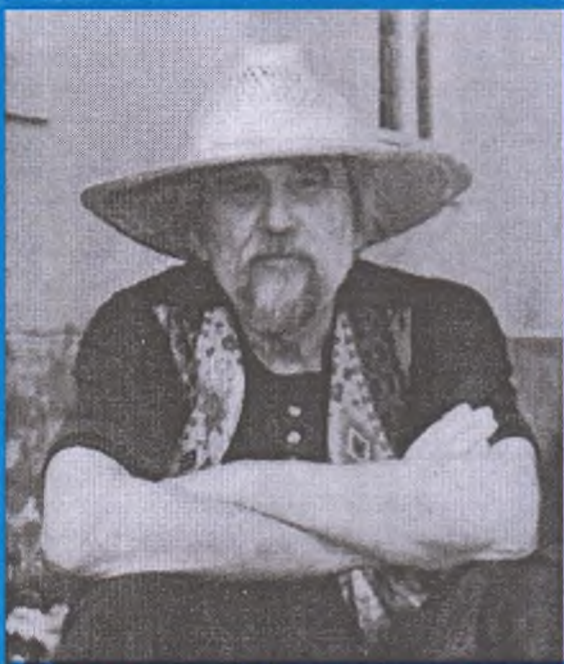

Luceafărul

Săptămânal de literatură. Nr. 6 (350), serie nouă. Miercuri 18 februarie 1998. Preț: 2.000 lei

petre stoica

**O VERSIUNE
ANTIRETORICĂ A VIETII**

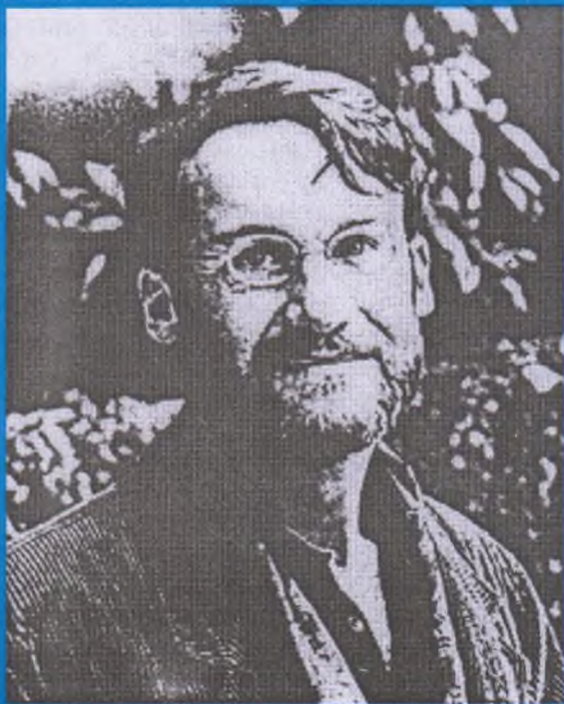
gabriel chifu

**PRIVEȘTE ÎNAPOI
CU MÂNIE**

andrei makine

**„UN COLȚ PARADISIAC
E INIMA NOASTRĂ”**

PANOUL CIURUIT (VI)

Așadar, după ce-i învinsese pe rând pe muritori, de se închinau toți cei căzuți și nu le venea să creadă că există chiar pe pământ o supraființă (un zeu, un zmeu, un diavol?), Adrian Păunescu avea să-și schimbe ținta. Îl citam netrunchiat în episodul anterior, o mai facem și acum, pentru a fixa în memoria cititorilor uluitoarele cuvinte: „Am avut și trufii, între altele și trufia de a concura uneori religia”. Fiindu-i contemporani, dar salvați de a-i intra în carnaval, fie și din întâmplare, urmăream de la distanță spectacolele sale în aer liber (redate, deseori, și la televiziune). Spre a deruta cititorii (sau numai spre a-i împlânzi), vorbește de trufie? Ei, aș! A.P. sfida religia, încerca s-o alunge sau s-o îngroape sub deșănțatele sale urlete și zgomote de zongoră. Cei care ne aflam în preajma fostului (defunctului!) stadion al Republicii asistam neputincioși, chiar în noaptea de **Înviere**, la ademenirile sale păgâne, pentru a opri tinerii să ia drumul bisericii. ☛ Acum a schimbat macazul. Simțind el că nu mai are trecere pe nicăieri (textele pe care le publică trădează și mai abiter perfidia și amatorismul), apelează la sentimente religioase, în speranța că-i vor fi iertate păcatele. Se exprimă cam așa: „Acum, depășind granițele ortodoxiei (pe care mă simt obligat în această vreme în care este atât de atacată, s-o apăr, și chiar s-o întruchiez - cât pot - prin fapta mea)...” Piei, Satano! Dacă salvarea ne-a rămas tocmai la Adrian Păunescu, atunci chiar trebuie să dezertăm și din oastea enoriașilor. ☛ Ca de obicei, A.P. face din fânțar armăsar, zărește conflicte de proporții în dispute firești, se mai crede pompierul dotat să stingă un foc pe care tocmai el l-a întărâtat. **Sacrificiile** sale oricum sunt inutile. Știm prea bine ce ascund cuvintele lui gomflate și promisiunile vane. Ori de câte ori i-ai spune că odele sale au ridicat cultul personalității acolo unde nici Ceaușescu nu visa, se face că nu înțelege, ba, mai mult, își acordă merite pe care nu le are, bătând mereu din pinteni, ca un cocoș în mijlocul ciupercilor otrăvitoare. ☛ Ajutat de slugarnici - cu bună sau rea intenție - se ia acum la trântă și cu Dumnezeu, cu toate parabolele și misterele ce-l învăluie (pe Domnul). Că nu vede nimic dincolo de textul biblic, ar mai fi o scuză, dar noi bănuim că interpretările lui au temeuri ascunse. Tot mai vrea să pară ceea ce nu este, să pătrundă unde nu-i chemat, să forțeze unde nu i se deschide. Dacă și „dogma trebuie puțin liberalizată” (n.n. ca prețurile de pe piață!), e clar că boala lui A.P. a devenit cronică.

Editori:

- Uniunea Scriitorilor din România
- Fundația Luceafărul
- Cu sprijinul Fundației Soros pentru o Societate Deschisă și al Ministerului Culturii

Redacția:

Laurențiu Ulici (director)

Marius Tupan (redactor-șef)

Ioan Es. Pop (secretar general de redacție)

Ion Cucu (fotoreporter)

Redacția și administrația:

Calea Victoriei nr. 133. București, sector 1,
telefon 659.67.60,
fax 312.96.93

Cont în lei: Banca Comercială Română, filiala
sector 1, Calea Victoriei nr. 155.
Număr de cont: 451030121163

Tehnoredactare computerizată:
FUNDAȚIA LUCEAFĂRUL

Tipar: SEMNE '94

Abonamentele se pot face la toate oficiile poștale din țară. Revista noastră este înscrisă în Catalogul publicațiilor la poziția 2048.

MORAVURI GRELE

de NICOLAE PRELIPCEANU

Sunt câteva citate despre bătrânețe care-mi vin în minte, de câte ori mă uit în calendar - și nu ca mâța - și-mi mai aduc pe deasupra aminte și data nașterii mele: „bătrânețe, haine grele”, „bătrânii dau sfaturi bune pentru că nu mai pot da exemple rele” și altele asemenea.

Vorbim adesea despre persoane, în special feminine, „de moravuri ușoare”, ca și cum bărbații, cu toții, ar fi de moravuri mai grele.

Îmi amintesc ce ușoare erau și moravurile noastre în tinerețe, cum nu ne formalizam să intrăm în relație cu unul și cu altul, cu una și cu alta. Dosarul persoanei interesa mai ales pe aceia dintre noi care aveau de dat și alte rapoarte decât cele date lor înșile. Timpul, însă, a trecut - ni se pare azi - cu mare viteză și circumspecția a crescut nepermis, în fața cui trebuie și în fața cui nu trebuie. Se pare că, în mentalitatea generală, acest gen de comportare e numit înțelepciune. Dar înțelepciune, oare, să fie? Sau simplă îngreunare a moravurilor noastre, cu vremea. De parcă am purta în spinare un rucsac cu lână și am cădea într-un râu, iar încercând să ieșim am constata că nu mai putem, pentru că rucsacul e acum mult mai greu, de câteva ori mai greu, cu lâna îmbibată în apă. Asta să fie „bătrânețe, haine grele”? Când încă lâna nici n-a devenit haină? Sau râul e unul pe care-l traversezi, întâi bagi numai piciorul, lângă mal, și ți se pare că râul e mic, pe urmă progresezi spre zonele tot mai adânci, convins că nu va fi prea adânc, și apa ți se ridică până la genunchi, până la brâu, până la piept, până la barbă și, în cele din urmă, când nu mai poți să ieși, apare luntrașul care, în schimbul obolului, te salvează, te trece el râul mai mare, mai întunecat, mai definitiv.

În cursul traversării, cum spuneam, moravurile ușoare, nepăsătoare, tinereții, se îngreunează, iar eventuala onorabilitate spre care ți tești, mai ea voie, mai fără de voie, se instalează - paralel cu îngreunarea moravurilor - ca o boală cronică, fără de leac.

Nu cred că e ceva de făcut împotriva acestui program care ne este impus, „implementat”, ca să folosesc o vorbă proastă, la modă acum câțiva ani, singura apărare e să știm ce ni se întâmplă și să nu ne frângem spinările înainte de vreme, sub povara tot mai grelelor noastre moravuri. Să știm că moravurile se îngreunează pe măsură ce înaintezi în vârstă și că, poate și de aceea, mersul e mai greu, mișcările mai încete, până la oprirea finală.

MARIA GHEORGHIU

de MARIUS TUPAN

Are un portret al lui Nichita Stănescu și i se pare că de acolo, Ade pe perete, poetul Necuvintelor se uită de fiecare dată altfel înspre ea. Uneori, crede că privirile acestuia curg odată cu sonurile melodiilor sale, inspirate din creația stănesciană. Dar nu numai versurile europloieșteanului au fost studiate și puse pe note, ci și ale Anei Blandiana, ale lui Nicolae Labiș, ale lui Ion Chichere și ale altor poeți, în consonanță cu sensibilitatea ei. Fiindcă Maria Gheorghiu nu e doar o iubitoare de artă, nu e doar o voce singulară, cu inflexiuni rare, care a izbucnit cu puțină vreme în urmă, ci și o poetă autentică, la originea multor cântece ale ei aflându-se propriile versuri. Când alți interpreți apelează la textieri consacrați - marea plagă din muzica ușoară - reșițeanca știe că incantațiile cuceritoare vin din îmbinarea fericită a sunetelor cu versurile autentice. Și încă o remarcă Maria Gheorghiu a înțeles, chiar de la debut, că vocea hărăzită de Dumnezeu nu-i suficientă pentru a atinge înalte performanțe. Sfidând parcă zongoriștii de serie, a

fost într-o perpetuă căutare. A cântat în corul **Miorița**, condus de D. Moraru (actualul dirijor al Filarmonicii ieșene), a studiat canto-ul clasic, s-a inițiat doi ani în tainele viorii și patru în ale oboiului. Așa se explică înaltul ei profesionalism, marea audiență pe care o are, invitațiile venite din Franța. Dacă nu ne înșelăm, pare a fi cea mai en vogue cantautoare. Poezia, în general, iar cea de dragoste, în special, e sursa ei neîntreruptă pentru ceea ce vrea să transmită spectatorilor. De altfel, chiar din anul 1993, când a câștigat concursul **Om bun**, organizat la București, a stârnit entuziasmul lui Victor Socaciu, cel care a văzut în ea o Joan Baez al românilor. Ceea ce s-a întâmplat după aceea, nu-i greu de bănuț. Cântecele sale, expresii ale unei dotări remarcabile, ne obligă să fim parcimonioși cu elogiile: se recomandă singure, fără aplauzele noastre. Redactor la postul de radio din Reșița, Maria Gheorghiu are o misiune (era să zicem emisiune) în plus, pentru care bănățenii (dar nu numai ei) îi sunt profund recunoscători.

LOLITA SAU PROVIZORATUL

de CAIUS TRAIAN DRAGOMIR

Lolita, personajul banal, fascinant, gracil-preadolescent, cuceritor, perfect, sublimar-pervers, de neocolit, al celebrului roman al lui Vladimir Nabokov ar fi trebuit să fie astăzi, ca ființă biologică și persoană civilă, o femeie de șaizeci și trei ani. Atracția Lolitei persistă însă, iar forța ei are să depășească - prin spontaneitate, naturaletă și poate chiar cruzime - aceea a altor personaje create am în același timp precum Justine sau Clea, din tragedia Alexandriei de Lawrence Durrell. Ambele roze ne vorbesc, cu o decizie și o inteligență unice, despre esența existenței umane ca ființare în universul emoției. Lumea, sufletul, ființa, spiritul, venimentul, imaginea, percepția, rațiunea, voința, totul, toate există ca irealități, eventual ca irealități structurate, ca inexistență perceptibilă, pe scurt ca imple goluri - plinul este emoția. Lolita este o sursă de existență (pentru cei care pot să existe - „nicicând tu vei putea obliga inexistențele să ființeze” spune armenide) prin simplul fapt că de ca nu te poți proteja fără emoție.

Nabokov, precum și Durrell au înțeles, fără echivoc, faptul că emoția este contact uman, care se consumă (sau, mai exact, se alimentează) într-un mediu excepțional, referențial și reflex al transcendenței, mediu care poate fi un oraș mitic, sau o altă generație, în spațiul căreia timpul poate fi negat, ci supus - nu întuiție pură a sensibilității, ci provocare a acesteia, stimul amplificator, focar menințat și protejat totodată.

„Lolita” ne spune același lucru pe care - sub un anumit aspect - ni-l spun Iliada, „Cronicile” și „Cărțile Regilor” - anume că omul trebuie mai întâi să existe și abia după aceea va avea să existe - dacă și așa ceva se va mai întâmpla - într-o formă morală.

Atracția infantilă, care întreține viața și declanșează moartea în „Moartea la Veneția” de Thomas Mann, este expresie a spiritului care își caută, fără șansă, locul coborârii în materie. Chemarea infinită a Lolitei este existență care nu se întreabă asupra drepturilor sale, sensului și viitorului său, ci numai asupra capacității ființei sensibile de a fi. Fără „Lolita”, intelectul acestui sfârșit de mileniu s-ar afla încă mult mai scufundat în minciună decât este astfel, acum. Romanul pune însă cel puțin două probleme: aceea a stabilității etice a societăților și epocilor și, încă o dată, problema funcției ontice a emoției și contactului uman în istorie.

Etica „Lolitei” este, evident, una cu totul neconformistă - în această privință intervin cel puțin două elemente: absența motivației intime elevate, eventual spirituale, a dorinței sau relației precum și obiectivul infantil al sentimentului. Întrebarea care se poate pune însă în fața acestei duble provocări este și ea dublă: putem merge cu adevărat până aici, există un drept sau măcar o justificare, fie și vagă, existențială însă, a condiției propuse de „Lolita”; trebuie ea reținută; poate fi măcar amintită? Și, ca a doua problemă, perfect contrară: de ce ne-am oprit tocmai aici - de ce ar mai avea iubirea, sau dragostea, sau erotismul, limite și spații interzise? „Lolita” ne pune în fața adevărilor condiției noastre actuale: ne eliberăm și nu îndrăznim să ne eliberăm, suntem rebeli și umili, suntem îndrăzneți și angoasați, ne luăm toate drepturile și clacăm în fața exercitării celui mai mic dintre ele, acceptăm majoritatea perversiunilor, ne blocăm în fața câtorva dintre ele și asistăm stupefiați la inventarul utilizării fiecărei picături de sentiment al omului politic, cel mai puternic al planetei. Între puritanismul victorian

și libertinajul cartierelor de drogați din Los Angeles, sau Amsterdam, lumea actuală parcurge istoria balansând în cel mai instabil dintre echilibre. Ceea ce lipsește acestei lumi, cea mai îndrăzneată în privința gestului, este îndrăzneala reflecției: ruptura dintre act și gând se propagă în toate compartimentele existenței noastre - omul actual este omul stupefiat de nelimitarea libertății și de neînțelegerea acesteia. Retragerea în rigiditatea unei etici a societăților, sau avansarea până la desăvârșirea drumului către o etică interindividuală, în care numai actorii direcți ai dramei decid asupra regulilor acesteia sunt perspectivele, din unghi postmodern egal probabile, ale acestui provizorat care poartă numele sfârșitului de mileniu.

Existențial, trăirea umană directă marchează marile epoci de cultură. Cuplul, iubirea dintre bărbat și femeie, legătura acestora sunt elementele centrale în poemele homerice. Pentru această iubire își compromite sfințenia David și tot ea este invocată, ca supremă experiență, pe pământ, de Ecclesiast. În „Eneida”, însă, iubirea funcționează ca element colateral. Opera shakespeariană se împarte între marile tragedii ale altor pasiuni și tragediile, mai puțin numeroase, dar mai profunde și mai amare, ale iubirii. Goethe și Schiller concentrează o imensă parte a potențialului de demnitate tragică al unrilor oamenilor. Ernst Hemingway sau Camil Petrescu propagă această tradiție a rezonanței literare a sentimentelor până în epoca scrierii „Lolitei”; modernitatea este însă marcată de idealizarea altor scopuri decât acelea ale întâlnirii umane. Literatura îndrăzneată, licențioasă chiar - de la cea a „Satiriconului” la Petronius, la romanele lui Sade, sau la Nabokov și Durrell, pentru a nu vorbi decât de cei mai mari și mai subtili talentați - este replică la dehumanizarea existenței, la reinvestirea în abstract a capacității emoționale a ființei umane și la deturmarea capacității de expresie a artei, de la contactul omului cu alt om înspre contactul formal într-o lume în care locul ființelor este ocupat de probleme conceptualizate.

Spre demnitatea autorului „Lolitei” și a altor - puținii - scriitori la fel de pasionați de relevarea forței ontice, prezentă în îmbrățișările oamenilor, să observăm că epocile marii exprimări în literatură a emoțiilor au fost perioade ale unei elevate nobleți, ale unui aristocratism (al conștiințelor) în același timp autentic, subtil, generos și discret.

minimax

VOPSEAUA GARDULUI ȘI LEOPARDUL

de ȘERBAN LANESCU

Vopseaua gardului este toată vorbăria/pălăvrăgeala/trăncăneala din mass media (fie prin gazete, fie prin talk-show-uri televizate) despre motivele/explicațiile fazei actuale - crizei pe care de mult o parcurge societatea noastră. Ce-i drept, nu de puține ori, sorgința ce se poate ci-ti/asculta (comentarii, analize, interpretări, toate precedate de corectivul așa-zise) este sfânta prostie, astfel că nu poți decât suspina iartă-i, sau iartă-le, Doamne, că nu știu ce spun! Prostie ori teribilism histrionic gen Dinescu. Însă de M. Tucă, R. Filip, V. Paști, D. Sandor, M. Brucan, C.T. Popescu și D. Tinu, (M. Tatulici și H. Alexandrescu - în paranteză pen'că oportunismul n-ai poate avea și efecte pozitive), sau, nec plus ultra, I. Cristoiu, deci trupa asta - cu iertăciune pentru numele omise - face ce face, la meserie. Pentru ca zăpăciți, dezorientați, înfricoșați, prostiți, încăliți, bieții oameni să fie ajutați, duși, împinși, la - și hotărî singuri nenorocirea. Ca să fie o nenorocire dobândită democratic!

Leopardul este că după numai un an și ceva de presupusa lor înfrângere electorală, to'arășii deja pot începe a-și savura triumful p'gătindu-se să evină în forță la guvernare. Prin: 1) moștenirea lăsată; și 2) lucrătura de cal troian a pedeilor - acceptarea cu bună știință a rezultatului alegerilor

din '96 se dovedește acum a fi fost o mișcare tactică eficientă. Recurgând la jargonul medical *à la française*, fenomenului i se va putea zice *reșută*. Când infecția/maladia este tratată inadecvat, cu medicamente prea slabe administrate brambura, se ajunge inevitabil la efectul contrar celui scontat, nocivitatea agentului patogen fiind revigorată. Căci to'arășii vor reveni după ce între timp au evoluat, după ce au acumulat (a se citi *prădat*) capital, deci putere economică, dar și experiență „democratică” (a se citi *îndemânarea malversațiilor politicianiste*), inclusiv teama și ranchiuna ce i-a măcinat cu folos în opoziție.

Așadar, dată fiind *situațiunea*, din ce/cât se poate vedea, auzi și (pre)simți, dintre câteva posibile, cea mai probabilă proiecție cât privește evoluția României este aceea având drept caracteristică definitorie **reinstaurarea unui regim neocomunist-naționalist** (sau invers) care, desigur, va fi decoțat cu rozul trandafiriu al social-democrației. Adică întreabarea începe să nu mai fie **dacă**, ci **când** urmează a surveni punctul de inflexiune marcând cotitura pe faimoasa spirală dialectică mult dragă lui Lenin. **Când** și, eventual, **cum**, deoarece nu este deloc exclusă nici eventualitatea montării unor convulsii sociale care să.. accelereze istoria. Istoria decuplării României

de Europa Occidentală pentru o perioadă indeterminată, de-a lungul căreia devin plauzibile cele mai sumbre previziuni. Și iată, bunăoară, una dintre ele. Alegeri parlamentare anticipate când, cum s-ar putea spune repede, iese stânga. Dreaptă urmare, salut investiții din Occident, salut FMI, salut NATO și, mai departe, vorba poetului, gândul se sparie pentru că se înșeală cine-și închipuie că după răsturnarea situației în parlament n-o să urmeze și președinția. Apoi, luna de miere între guvernanți și guvernați nu va avea cum să fie prea lungă căci miera e puțină. Deznodământul? **Reșuta!** Deocamdată învățăm pe viu doar prima parte din lecția populismului. Partea a doua, **dictatura**, urmează după momentul de descumpănire socială aparent democratică. Revenții la guvernare, to'arășii vor ști cum să acționeze și să reacționeze fără menajamente, în forță. Degeaba se vor fi dezmeticit românii, căci prea târziu și, abia atunci, afla-vom într-adevăr cum e cu democrația originală și cu despotul luminat de care doar a pomenit papașa Ion Ilici. Iar că în actualizarea unui asemenea scenariu actualii guvernanți își au partea lor de responsabilitate, se înțelege de la sine, ce mai urmează cândva să se afle este dacă, fie nu pot (dacă obiectiv nu pot), fie nu se încumetă la strângerea șurubului, acum când, poate, poate încă nu este chiar prea târziu.

La o eventuală infirmare/contestare a acestei jumătăți de metaforă prin invocarea politicii editoriale a TVR, în general, și a DEI, în special, răspunsul este «Da», mă rog, care politică?! - întrucât acuzația de *parti-pris* progubernamental, frecvent și vehement proferată dinspre Opoziție, nu este decât un truc propagandistic; iar în ce privește presa scrisă, Puterea a cam pierdut de mult războiul.

Prilejuindu-mi, iată, reamintirea uneia din cele 321 de vorbe memorabile ale lui Petre Țuțea «**Social-democrația este laptele bătut al comunismului.**»

DE CÂND, DE CE ȘI CUM SCRIU?

de GEORGE MUNTEANU

31 decembrie 1943

Începusem să măzgălesc hârtia încă de pe când învățam să citesc și să scriu, adică de la patru ani. Nu prea știam de ce o fac, minunându-mă doar de faptul că orice îmi trecea prin minte poate fi întruchipat prin semne scriptice. Mi-amintesc bine de o astfel de primă „creație” (calchiată probabil după ceea ce voi fi auzit de la tata): „Rușii - o pagubă a omenirii”. O alta îl probozea pe calul nostru cel năvălaș: „Rușine să-ți fie, Surule, că muști ca un câine (!)”. Și sumedenie din acestea au mai fost, aruncate pe unde se nimerea după ce îmi exercitasem aptitudinile „scriptoricești”. Era forma mea principală de „joacă”, într-o primă copilărie de cvasi-totală singurătate. Pe urmă au venit școala primară și cea secundară, cu multele teme de scris acasă, pe care le alcătuiam cam de mântuială, fără vreo angajare sufletească de care să-mi dau seama. Asta, până mai anul trecut, când, îmbolnăvindându-se profesorul nostru de română, Ion Vartic, a venit să-l suplinească Gh. Dogaru, de la Liceul Militar, eminent latinist, care, în disprețul oricăror „programe analitice”, ne-a predat în prima jumătate de an numai „Eminescu”, iar în jumătatea cealaltă - „Horațiu”. Încă după primele lecții, venind cu compunerile despre „petrecerea vacanței”, pe care ni le ceruse, a zis, printre cele ce erau de observat: „- Aveți printre dumneavoastră și un talent autentic: Gh. Munteanu. E drept că abia înmugurește și trebuie gădănit. Oricum, eu cred în înflorirea lui indiferent de ce vremuri ne mai așteaptă”. Colegii făcuseră ochi mari. Eu dam să mă ascund sub bancă. Însă după aceea părea să se fi abătut norocul asupra mea. Luând directorul (și eu...) de bune spusele prof. Dogaru, au început să mă năpădească tot felul de „comenzi”: cuvântări ce trebuiau alcătuite din partea elevilor pentru zilele festive, versuri publicate prin paginile culturale ale ziarelor **Raza**, **Basarabia**, **Cuvânt moldovenesc**, acum în urmă o piesă pentru serbarea de Crăciun, iar la cererea multor colegi - răvașe de amor, remunerate fără să le-o cer cu țigări din cele bune (de-ar ști pedagogii...).

Debutasem în **Raza** lui Sergiu Matei Nica, din 10-17 ianuarie 1943, cu un **Sonet** despre atmosfera de indicibilă tristețe pe care o lăsase trecerea războiului asupra orașului nostru, continuând cu multe alte poezii. Până ce m-am trezit cu următoarea semnalară: „Nume crude și noi au început să iasă din izolare: Gh. Sim. Munteanu, Ludmila Guja, Robert Cahuleanu ș.a.”. Iar mai pe urmă, în **Raza** din 17-24 octombrie 1943, la „Poșta redacției”: „Gh. Sim. Munteanu. - Am primit poezia, - pe care de altfel o și vezi în numărul de față, - împreună cu scrisoarea. Ai dreptate în ce scrii. Îți urmărim evoluția și ne bucurăm, socotindu-te un talent de nădejde pentru literatura basarabeană. Trimite-ne material mai mult.”. În **Raza** din 7-14 noiembrie 1943, iarăși: „D. Gh. Sim. Munteanu - Loco. Mărturisirea dv. e prețioasă. Aveți talent. Aveți și modestie, care vă va permite ascensiunea”. Și iată ce s-a scris în **Basarabia** din 29 decembrie 1943, - adică mai alaltăieri, - despre **Serbarea datinilor la școlile secundare din Chișinău**: „Într-un cadru solemn, vineri, 17 decembrie, a avut loc

în sala teatrului «Expres» din localitate serbarea datinilor de Crăciun, organizată de Școala Normală de băieți, Seminarul teologic și Școala Normală Conducătoare. Programul a început cu «Imnul Regal», executat de fanfara Școalei Normale «Mihai Viteazu». D. prof. C. Muraru de la Școala Normală de băieți a ținut conferința ocazională. Corul Școalei Normale de băieți și al Școalei Normale de Conducătoare «Florica Niță» a executat «Bună

dimineața», «Trei păstori», «Moș Crăciun», «Sf. Domn Iisus», «Sus boieri», «Cântec de Crăciun» și «Sculați, sculați boieri mari». Corul a fost condus de d. prof. Al. Iacob. Corul Seminarului Teologic a executat «Noi umblăm și colindăm» și «Colind basarabean», sub conducerea d-lui prof. I. Fazlă. A urmat piesa «De sărbători în sat la noi» de elevul Gh. Munteanu din cl. VI-a a Școalei Normale de Băieți din localitate. Autorul a reușit să redea pentru prima dată obiceiurile basarabene de Crăciun și Anul Nou într-o piesă jucată pe scena Teatrului. Tânărul Munteanu a dovedit talent și cunoașterea perfectă a spiritului țaranului basarabean. Piesa a fost actualizată, potrivit-se de minune cu timpurile pe care le trăim. Vorba, expresiile, viața sufletească, felul cum țaranul nostru întâmpină pe colindători etc. au fost zugrăvite admirabil”.

Îmi simt rictustul amar al buzelor, transcriind acestea. Și parcă aud tunurile. Când va începe evacuarea Basarabiei, de care a început să se audă? Și cu ea - zdrobirea probabilă a elanurilor mele?!

12 august 1947

E al treilea an de când pribegesc - rupt, flămând - departe de obârșiile mele basarabene. Cum de mai rezist, când colegii de condiția mea s-au sinucis, au fost răpuși de boli, ori au fost prinși de „krasnoarmeți”? și îndreptați spre Siberia? Rezist, fiindcă mai continui să scriu versuri, sau nu importă ce, când mă cuprind - sempitern - nu știu ce stare de levitație. Cu scrisul evadesc din lumea asta atroce, zănată, perfidă, imundă, plină de „cozi de topor” și de „turnători”. Mă conving pe zi ce trece că alt prieten care să-mi respecte

și să-mi fortifice libertatea lăuntrică, neurățirea firii, nu pot avea. Poate fi vorba și de vreo justificare exterioară a perseverențelor mele? S-ar părea că sunt și semne de acest gen. În nr. 26 al **Revistei literare**, de sub conducerea lui Miron Radu Paraschivescu, dau de această opinie în legătură cu ce am trimis acolo: „Baudelairiene prin influență, versurile dvs. au totuși pecetea unei personalități”. După care urmează, spre exemplificare, diferite „versuri admirabile - unele scrise cu penel boticellian” etc. E ceva, desigur, în asemenea bune cuvinte, însă departe de a fi totul. „Totul” e în faptul că scrisul mă configurează lăuntric după legile firii și destinului meu.

17 ianuarie 1948

În numărul prim al revistei **Flacăra**, acesta de după proclamarea „R.P.R.”, am citit, așezate la loc de cinste, asemenea versuri: „Republica, hectare de nădejdi/Hambare largi de pâine și de viață” ș.a.m.d. Dacă e pe-așa, eu unul versuri nu voi mai scrie. Dar ce voi face, oare, cu fluxul ce-mi năpădește periodic sufletul, proiectându-l spre nu știu ce înalțuri?

23 octombrie 1968

La cursul de zilele trecute, am găsit pe catedră o însemnare grijuliu caligrafiată și care, parcursă în pauza dintre ore, mi s-a părut bizară, în pofida felului supravegheat în care era redactată. Vrea nu știu care student(ă) să-și rădă de mine? Își pregătește, flatându-mă, bunăvoința din parte-mi la examen? Numai că însemnarea e semnată cu pseudonim. Și atunci? Deodată, mi-am amintit de ceea ce scrisesem cu un deceniu în urmă despre „fluxul” care-mi da pe atunci nu știu ce stare ca de levitație. Iată ce au devenit aceste efluvii greu explicabile, de când sunt profesor; se manifestă îndeosebi la orele de curs, sub forma unui cât se poate de irizat și de spiritualizat „lirism” al expunerii, - așa cum zice, cu pătrundere, nu știu care student(ă) al meu:

„ORA DE LITERATURĂ. - Profesorul intra în amfiteatru cu pași egali, solemn conduși, conduși anume ca pentru a răsună pe plăci de marmură. Nu m-aș fi mirat să apară într-o zi într-un costum de mare preot, pentru că îndată ce își afla locul în spatele pupitrului de la catedră, pleoapele i se apropiu ușor și vocea lui trăgăna un descântec ca pentru un mare sacrificiu al spiritului. Discuțiile cu el, arcade peste timp, aveau darul să reînvie în ușorul parfum moldav al glasului oamenilor și fapte de mult intrate în paginile tomurilor sobre din bibliotecă. Nu puteam lua niciodată notițe, pentru că eram tentată să preiau tănuț, numai prin fluxul hipnotizat al memoriei, întregul discurs ca pentru o cheie a marii inițieri spirituale. Pentru el, trecutul era un simplu punct de referință al discursului. Profesorul trăia într-un prezent continuu, adevărat cetățean al istoriei dialogând cu Eminescu, Baudelaire, Camus, Hegel, Kafka, Maioreșcu, Wagner - deodată. Noi, spudeu nevrednic, am scris aceste rânduri la adăpost de ploaie, într-o toamnă când acoperișul sobru și germanic al Universității era ars de arma frunzelor, - ca un modest omagiu profesorului nostru de literatură, George Munteanu. ARIADNA”.

*

Peste încă un număr de ani, adică în 10 noiembrie 1975, găsesc pe catedră o scurtă însemnare înrudită prin spirit cu cea anterioară, semnată **Radu Antim**: „Îi mulțumim aici magisterului George Munteanu pentru vorbele - peane moi de porumbei - cu care ne-au mângâiat duhul și ne închinăm la domnia sa cu aleasă frățietate, sub blazonul cel cumplit de mândru al Mateiului...”

... De la scrisul cu semne grafice la scrisul cu vorbe rostite - iată simpla prezentare a unui avatar.

ȘANSA PARABOLEI

de IOAN STANOMIR

„Coroana Izabelei” (Fundatia Luceafărul, București, 1998) de Marius Tupan reprezintă o încercare meritară de abordare a unei realități marcând umătate de secol de istorie românească. În paginile trilogiei sale, prozatorul reușește să umple „scheletul” parabolei prin izionarismul imaginii. Metamorfozele fantastice, de la terifiant până la amploarea diluviului din final, pot fi privite ele însele ca rețete în explorarea unui univers sustrăgându-le logicii comune.

Cele trei volume - „Ursa Mică”, „Rezervația de Lux”, „Arca Rubinie” - conturează imaginea unei lumi măcinată de rău, a unui univers aflat în imposibilitate de a exclude răul altfel decât prin propria sa dispariție. Referințele biblice și apelul la simbol încadrează omenescul într-o perspectivă cosmică, eșecurile și speranțele personajelor încetând a mai fi simple reacții adaptative la configurațiile exteriorului.

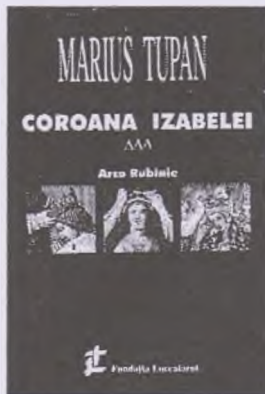
Primul volum, „Ursa Mică”, nu este altceva decât schițarea dimensiunilor unui teritoriu imaginar asupra căruia Marius Tupan își revendică „un drept de proprietate”. Acest ținut concentrează esențele unei comunități rurale trăind într-un timp al fabulosului folcloric, al unei comunități în jurul căreia gravitează animale și spirite, unite în același duh al originilor.

Marius Tupan posedă o capacitate de intervenție pe spații largi și un suflu „folcloric” depășind etnografismul desuet. Ca și la Ștefan Bănuțescu, comunitatea mai are încă acces la vechile ritualuri, după cum ritmul existenței pare a fi punctat de ritmul cosmosului însuși. Răul se infiltrează gradual și semnele prevestitoare nu sunt decât reflectarea unei realități definind un timp vitreg. În lumea „Marelui Cuceritor”, Ursa Mică rămâne un teritoriu excentric, dar care e integrat aceleiași împărății a întunericului. Spectacolul măștilor invocând ploile evocă transparent infiltrarea maleficului - seceta prelungită și proliferarea animalelor demonice anticipează intrarea în scenă a Răului.

Francisc Ioanid și „Subteranele” sale introduc în roman dimensiunea unui gotic balcanic. Coboșat, deținător de secrete și plăgă nemăsurate, negustorul pendulează între adâncimi și suprafață, stăpânind un teritoriu în care poftele carnale și umanul degradat sunt omniprezente. Nu este deloc întâmplător faptul că viziunile din „Subterane” vor declanșa în Arghir Șarpe mecanismul de degradare a umanului. Inițierea din teritoriul lui Ioanid e o inițiere în rău, iar odată ajuns în lumea omenească, Arghir Șarpe va duce cu sine acest rău proteiform. Mișcarea ascensională a eroului traduce traiectoria răului căutându-și drum spre Ursa Mică.

Istoria oficială își face simțită prezența prin Iosif Vidrighin. Asaltul împotriva comunității e de data aceasta frontal și în textura parabolei se pot descifra traumatismele colectivității. Treptat, locul cumpătații Izabelei va fi luat de „inițiatul” Arghir Șarpe.

„Rezervația de Lux” radiografiază un experiment ce poate fi apropiat de cel concentrațional de la Pitești. Izolate într-o rezervație (al cărei profil oscilează între

sanatoriu și închisoare psihiatrică), speciile umane devin subiecți într-un laborator dominat de prezența „regizorului” Dăvoniu, expresie fizică a stăpânului inaccesibil vederii.

Tiparul „lumii ca teatru” devine aici pretext pentru o reprezentare scenică perpetuă. Oamenii nu mai au de ales între mască și propria identitate, căci aceasta din urmă nu e decât o ipostază inconsistentă a unui eu descentrat. Relativa izolare și controlul aproape perfect fac din rezidenții rezervației actori ideali într-o piesă a cărei finalitate nu o cunosc. Fiecare dintre ei aduce cu sine în spectacol balastul vieții anterioare - Dudu Orbeci, fostul ministru al Artelor, speră într-o reabilitare permițându-i reintrarea în joc; delatiunea și slugărnicia îl însoțesc și în această reclusiune forțată.

„Arca lui Noe” ducând cu sine un uman degradat, „Rezervația de lux” apare în ecuația trilogiei ca un laborator în spațiul căruia se realizează o suspendare a raționalității anticipând ceea ce se va întâmpla după „Marea Schimbare”. Jocul propus de Dăvoniu și Arghir Șarpe e o pregătire pentru experiența libertății pervertite: fiecărui „pensionar” i se oferă șansa de a-și relua, fie și-n regim grotesc, exercițiul puterii și al delatiunii. Se distribuie posturi de ministru, se caută rețete pentru compromiterea adversarilor, dar mai ales se regăsește confortul turpitudinii.

Spațiul rezervației are caracterul unui Purgatoriu. Dar intenția celor exilați și incapabili să depășească stigmatele păcatului originar nu este alta decât aceea de a-și reocupa locurile pierdute în adâncurile Infernului. Purgatoriul imaginat de Marius Tupan nu are decât o singură ieșire, accesul la mântuire fiindu-le refuzat. Prozatorul are intuiția exactă a autoreproducerii răului. Ciclul infernal nu poate fi oprit - noul stăpân al rezervației e doar o altă întrupare a substanței malefice. Evadarea lui Radu Șarpe nu e urmată de ceilalți - despărțirea de Dudu Orbeci, locuitor al tărâmului umbrelor, surprinde imposibilitatea salvării din spațiul răului. Dudu Orbeci aparține unei specii careia redempțiunea îi este refuzată. Uitarea solicitată de acesta e asumarea unui destin.

Ultimul segment al trilogiei, „Arca Rubinie”, încheie ciclul mitologic; libertatea aparentă de după „Marea Schimbare” e doar un avatar al răului. Pentru Marius Tupan, „Tranziția” nu este un simplu fapt explicabil în coordonatele „realismului”. Rezistând tentației jurnaliste, prozatorul transformă istoria în fapt mitologic. Ipoteza originară a supraviețuirii răului exclude orice optimism naiv.

Cheia eschatologică a romanului e oferită de romancierul însuși prin motto-ul biblic din Evanghelia lui Matei: „Căci se vor ridica Hristoși mincinoși și proroci mincinoși, și vor

da semne mari și chiar minuni, ca să amăgească, de va fi cu puțință, și pe cei aleși” (pag. 5). Aparenta despărțire de rău precipită o multiplicare a ispitei, devenită emblema unei lumi cameleonice.

Spiritul rezervației a supraviețuit în acea obsesie a experimentului, sau a manipulării (spre a folosi un termen consacrat). Mai mult, și aici Marius Tupan combină filonul mitologic cu cel politic, manipulatorii au capacitatea de a-și extinde propria dominație la dimensiunea unei țări. Retrospectiv, semnificația Rezervației și a jocurilor improvizate în spațiul ei devine evidentă. Laboratorul concentrațional experimental ravagiile libertății și arta de a produce iluzia.

Faptul religios apare în prim plan și falșii profeți din Biblie nu sunt alții decât cei pregătiți în „Rezervația de lux”. Prozatorul creionează un „bâlci al deșertăciunilor”, în care speranța mântuirii nu reușește să excludă grotescul și echivocul. Aluziile la Maglavit sunt o posibilă cale de „decodare”, puterea trebuie să-și inventeze un miracol pentru propriul său uz. Regia lui Dominic Vadu Topor are o finalitate transparentă - reparația pe scena publică și reabilitarea depind de succesul minunii. „Sfântul” caționează prin prezența sa un univers măcinat de rău, iar Pavelache Ursu e parte a unui mecanism al minciunii.

Televiziunea și ziarele își dispută întâietatea în propagarea miracolului. Coincidențele încetează de a mai fi întâmplătoare și rivalitățile dintre Vadu Topor și Cristian Toma sunt o ocazie pentru ca minunea să fie instrumentalizată. Însuși noul stăpân, „Marele Convertitor”, pare convins de necesitatea minunii. Dezvăluirea adevăratei identități a „Sfântului”, nimeni altul decât fratele lui Dominic Vadu Topor (pag. 238), minează edificiul ridicat cu atâta minuțiozitate.

Dominanta eschatologică a ultimului volum are ca punct de pornire obsesia răului omniprezent, supraviețuind cataclismelor istorice. Este posibilă salvarea altfel decât prin sancțiunea biblică a potopului? Marius Tupan pare să sugereze că acesta este singurul drum. Mișcarea ascensională trece prin diluviul universal.

Sfârșitul aduce cu sine dezvăluirea esenței unei lumi populate de ființe mixte, oscilând între uman și animalic. Apa mântuitoare revelă culisele teatrului universal, până atunci inaccesibile. „În apropierea Arcăi înota, zbura și călca apa roșie o viețuitoare ciudată, care nu semăna cu nici o imagine din tablourile lui Angel Rubin, cu nici o vietate de pe pământ, căci mereu își schimba forma și culoarea, în funcție de pragurile pe care urma să le treacă, de valurile în care urma să intre. Concentrându-se, Radu Șarpe avu o străfulgerare a minții și exclamă din toate puterile: - Cristian Toma! Viețuitoarea bătu din aripi, apoi, metamorfozându-se, din palme, bucuuroasă că era recunoscută” (pag. 331).

Sfârșitul e într-un fel promisiunea unui nou început. Odată ciclul damnării epuizat, drumul către mântuire poate fi deschis. În egală măsură, salvarea celor doi - Radu Șarpe și Angel Rubin - antrenează disoluția unei ordini centrate în jurul jocului și iluziilor. Diluviul înlătură scenografia, redând Pământului chipul originar.

Trilogia lui Marius Tupan se poate încadra tipologic în specia „romanului cu cheie”. Dincolo de personaje, se întrevăd eroii timpurilor noastre. Mărturia autorului supraviețuiește epocii, iar cititorii de mâine, neavând acces la „cheie”, se vor îndrepta către ceea ce depășește documentarul. Cifrul adevăratei identități a eroilor se poate pierde, calea către literatura autentică, niciodată. „Coroana Izabelei” ilustrează această victorie a ficțiunii asupra istoriei.

george timcu

Stau cu urechea lipită de pământ
Și aud tropăitul cailor de altădată.
Oare după ce mă voi petrece
Mie îmi va auzi cineva merusul?

E atâta liniște
În mine, cel trupesc
Și atâta zarvă
În cel ce sunt fum.

Mă doare coasta Evei
Purtată din Biblie
Mi-a luat ceva neștiut
Altfel eram eu însumi.

Tu nu știi cât ascund eu în ochi
Acolo unde tu mă privești mereu
Niciodată n-ai să-ți dai seama
Câtă prăpastie este în ochiul gândului meu.

Să nu te mire că nu te iubește
Chiar omul pe care îl iubești
Există flori în deșert
Care rodesc fără apă.

O rază de soare coborâtă
Puțin alătura de tine
E norocul ce a trecut altuia

Să nu-mi cerți tinerețea
Ea face parte din anatomia mea
Fără ea eu nu aş avea corp
Așa cum vidul nu are aer.

Drumul orbului
Are o rectitudine
A întunericului
Veșnic egal cu el însuși.

Diminețile - promisiuni
Începând să se topească
Sub soarele amiezii
Pentru a curge spre seară

Ape tulburi ale amintirilor, speranțelor
De altădată
Curgând spre canale.

Spre seară car un sac de gânduri
Plin de nedumeriri nemărturisite
Și mă întreb dacă nu sunt chiar eu
În sacul acela legat la gât.

Poate întunericul e o oază
A gândului care se odihnește.
Poate este o amânare
A luminii din urmă.

Himerei poți să-i spui doar vânt
Iar vântului poți să-i spui vis
Ca vis se risipește vântul
Și totul se petrece-n gând.

O masă de prieteni, zâmbete calde
Luna alunecă pe o osie nevăzută
Timpul s-a oprit. Existăm numai împreună.

Noaptea e între noi
Lumina lumânării împrăștie umbrele
Între priviri se țese un vis.

În privirea ta s-a aprins un licurici
Clipește o clipă, două cel mult.
Asta e tot. Asta e viața.

Duios îmi mângâi rănilor
Parcă ar fi ale iubitei uitate
Plecată în ceața, în fumul
Unor amintiri imaginare.

Postume

Căprioare săltând printre stânci
Gânduri tinere zburând fără frâie
Căprioare strecurându-se grațioase
Tinerețe plutind ca un fluture.

Doar gândul doare
La gând pe măsură
Căzând frânt
De propria-i greutate.

Vreau să știi că atunci
Când te iubesc
Mi-e frig îmbrăcat în toate paltoanele lumii
Mă arde gerul polar
Dezbrăcat până la piele
Și-mi vine, nebunește,
Să umblu prin piețile publice
Cu o tablă pe piept
Pe care să scrie
„Te iubesc, moartea mea vitală”.

Știi unde te aștept seara,
Când se apropie întunericul
Și eu nu mai am o măsură
În spatele meu,
Eu însumi fiind o umbră?

Undeva într-un colț stingher
Prea obosit ca să pot adormea
Urma pașilor tăi
Înainte de a veni.
După ce ai venit

Pe urma pașilor tăi
Curg trandafiri.

Să cobor alături de tine
În infernul zilelor comune
Suportând tot ce ne copleșește împreună
Este totuși o fericire
Pentru că o suferință în doi
Înseamnă reducerea suferinței
La jumătate
Ceea ce este neglijabil
Față de cât am putea suporta
De unul singur.

Mi-ai mai spus că boala mea
E în afara mea, a trupului meu
Că ea sălășluiește haină
Nu în ființa-mi sănătoasă
De carne și sânge,
Ci undeva mai sus
Unde este capul.
Dar el este deasupra mea
Deci altceva decât trupul
Păcătos, murdar de atâtea poluări.
Capul meu
E o ființă care trăiește singură
Torturându-mă
Cu prea multă luciditate
Întunecată.

De singurătate mă întrebi?
Despre cum păzim stații pustii
În nopți fără felinare?
De cum ne pierdem în întuneric
Ai vrea să afli?
Când ne doare scrâșnetul
Roșii de tramvai
Lovită brutal de șina încinsă
Din care țâșnesc scânteii pentru orbi
Când se sudează metale incompatibile?
Probabil erau șinele noastre
Care nu se vor întâlni niciodată
Perfect paralele.
Banal,
Dar ne place romanța desuetă
A trenului din gară
Ce nu pleacă nicăieri.

Dimineața când mă scol
Îmi vine să scriu un poem.
Să-l scriu, să nu-l scriu?
Mi-e lehamite de mine
Sunt ud, transpirat
Pe mine curg toate râurile lumii.
Mi se face greață de cât de ud sunt
Și totuși trebuie să scriu un poem
Care ar începe așa:

Mi-e greață de tot când mă trezesc
Din visul ce-l avusesem
Cu o clipă înainte.
Mă ard în nevisarea lui
Și adorm crezând
Că-l voi visa din nou fericit.

Dar vine un vis atroce
În care murim cu toții.
Hai, ridicăți-vă!
Vom muri doar în vis.
Bună dimineața viilor
Cât mai sunteți vii.

OMUL ȘI UMBRA (II)

de ALEXANDRU GEORGE

De mai multe ori în cursul mărturisirilor mele risipite pe ici pe colo, am consemnat mirarea că pe măsură ce-mi scriam și îmi făceam cunoscută „opera”, simțeam în mod nelămurit dar sigur că devin obiectul unui transfer de personalitate. Devin, cu alte cuvinte, omul care a scris cărțile mele și pe care îl descopeream altfel decât mine. Și asta cu atât mai curios și mai neliniștitor cu cât eu avusesem ambiția „să mă spun pe mine” în ceea ce elaboram, să traduc o unică experiență subiectivă. Marea mea năzuință era să scriu o carte complexă și completă, în care să-mi dau întreaga măsură a personalității mele, în care să fac din „personajul care spune «eu»” un centru subiectiv absolut, sau măcar să scriu o carte „a eului” în primul rând.

Nu bănuiam în anii aceia de la sfârșitul deceniului VI că voi scrie mult și variat; mă simțeam obligat să-mi menajez forțele intelectuale dar și cele fizice, deoarece mă știam „așa de vulnerabil, viețuind ca vai de lume într-un regim ce mi se arăta mereu ostil. Ideea de a transfera în scris totul (și dacă se putea mai mult decât atât) era pentru mine de maximă importanță; în numele ei înțelegeam să realizez cât mai mult din ceea ce aveam prezumția să cred că așa fi. Astăzi, când am și dat la iveală această carte, **Oameni și umbre**, alții sunt chemați să o judece, dar ei nu vor putea înțelege niciodată perplexitatea mea în fața rezultatului, sub aspectul dezvăluirii sau definirii unui ego. Căci trebuie spus: mă regăsesc în această carte mai adânc decât în amintirile mele din acei ani sau din cele anterioare. De toate îmi amintesc cu plăcere sau nu, dar autentice mi se par cele pe care le-am imaginat. Așa că acest roman mă reprezintă, deși existența mea a fost întrucâtva alta, de care, puțini oameni au cunoștință. Contează ce am lăsat scris, atâtă cât se află ca rezultat al mistificării - dacă un asemenea termen ar avea în artă curs.

Dacă am reușit ceva e de ordinul „memoriilor imaginare”, ceea ce a descoperit și singurul critic care a apreciat-o mai curând negativ (Alex Ștefănescu). Dar e cel puțin o caracterizare corectă, vârand încercarea mea într-o falangă glorioasă din care nu voi pomeni decât de Proust pe planul literaturii universale și pe Mateiu Caragiale pe acela al literaturii românești. „M-am străduit să fac din el și un „document de epocă”, având conștiința că sunt singurul în măsură să realizeze această performanță și că am și datoria de a reprezenta și pe această cale o continuitate față de adevărata literatură română, întreruptă brutal de comunism în 1948). În același sens, lăsând modestia la o parte, cred că el este o reușită și prin ținuta sa intelectuală (chiar dacă stilistică nu e impecabil, fapt de care am fost conștient chiar în clipa când mă resemnasem să dau publicului o versiune redusă a cărții, singura care ar fi avut șanse de apariție în situația editorială dată). Romanul se înscrie împotriva tendinței dirijate de comuniști a unor scriitori de a scrie „bolovănos”, sub cuvânt că numai astfel pot fi substanțiali, că trebuie să fie eruptivi, spontani, să renunțe deci la superflul artistic, pentru a capta cât mai necontrafăcut „realitatea”, așa cum o vedeau comanditarii lor politici. Și sub acest aspect, românul mai e de un voit anacronism, făcând o trimitere la alte vremuri.

Nu voi întreprinde aici o critică a cărții - deși îl asigur pe cititor că așa putea fi în ocurență judecătorul ei cel mai sever. Mă interesează cu totul altceva, posibilitatea transpunerii unei experiențe subiective, având însă ca rezultat un „obiect” cu totul desprins de mine și întrucâtva surprinzător. Romanul meu nu e unul al ororilor comunismului pe care tânărul autor, exact de vârsta aceluși „eu” din carte, le-a trăit din plin; sunt însă câteva relații care nu trebuie să scape unui cititor mai atent. Acțiunea se petrece în jurul primului război mondial, care se va spune că nu a semănat deloc cu cel de al doilea. Și totuși eu tocmai similitudinile de situații le-am speculat: în ambele conflagrații mondiale poporul român a trăit o perioadă de avânt, o catastrofă militară, o ocupație străină, și, în ciuda lor, o întregire de teritoriu, care a fost după primul război mondial mai amplă. Ocupația germană a durat numai doi ani, cea rusă în al doilea război câteva decenii; au existat însă și în prima victorie, mizerie, speranțe și iluzii, disperări, eroisme și trădări, colaboraționiști și profitori, răsturnări de situații și spectacole neașteptate. Cred că un cenzor cât de cât

Oameni și umbre, glasuri tăceri este oglinda mea de acum, în care îmi recunosc existența fictivă, cea mai reală dintre cele ce mi-au fost dat să trăiesc. Plăcerea de a mă recunoaște într-o carte, într-o închipuire nu este însă deloc perversă, - cât despre mistificație, e totuși bine să nu pomenim în legătură cu arta de ea.

perspicace ar fi sesizat numaidecât aceasta, dacă m-aș fi aventurat să prezint cartea mea la o editură spre publicarea în comunism.

Dar mai e ceva, de același ordin și mult mai grav: romanul este făcut dintr-o serie continuă de eșecuri, pe plan istoric, patriotic, filosofic și sentimental, trăite toate de tânărul erou, mai mult chiar decât se întâmplă lucrurile cu **Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război** a lui Camil Petrescu, relatare dramatică a unui moment istoric esențial ce se află cuprins și în romanul meu. Acesta, deși relatează tribulațiile unui tânăr pornit în viață, este făcut din întoarceri, de cele mai multe ori din niște înfrângeri, și mersul înainte este doar aparent. Oamenii și întâmplările sunt prezentate invers, pornindu-se de la terminalul lor: eroul se întoarce acasă, faptul coincidând cu revenirea definitivă a unui unchi al său care o face pentru că va muri. Imediat constată că s-a întors după o dispariție de vreun deceniu în fost profesor care avusese o influență formativă în viața sa. Secțiunea următoare, petrecută în Germania, se deschide cu o nouă despărțire, prezentarea eroilor făcându-se doar pentru că eliminarea, dispariția lor urmează numaidecât. Despărțiri, moarte, sinucidere se succed, dovedind clar că legea acestei cărți, întocmai ca aceea a lui Mateiu Caragiale, este nu viața în desfășurarea ei normală, ci moartea și ruperea definitivă. În ciuda unui duct narativ destul de viu, acțiunea nu are nici o perspectivă de viitor.

Or, și prin aceasta, fără a năzui la nu știu ce post-modernism, la vreun optzecism sau nouăzecism de ultimă oră, în ciuda aerului voit desuet, romanul este o carte neobișnuită. El nu e construit pe vectori de acțiune; se vede că e opera unui ins care a trăit o mare catastrofă nu doar pe plan intim ci și istoric și social, căci toate

soluțiile ce i se propun și pe care omul comun le-ar accepta cu tot firescul, el le refuză și le respinge, uneori cu dispreț și superioritate. Direcția acțiunii e închiderea eroului în sine, blocarea într-un areal de existență din ce în ce mai restrâns, în bună măsură imaginat chiar de el. Cartea nu e una a încercărilor propriu-zise de evadare, ci de depășire a unui cadru meschin, dominat de o atmosferă conservatoare, pe care o imprimă fără a tiraniza pe nimeni, familia. Întoarcerea în acest spațiu de existență este ajutată și pecetluită prin trecerea bruscă a eroului în altă condiție materială și socială care aparent îl eliberează, dar în fond îl fixează și mai temeinic în celula familială: el moștenește pe neașteptate o parte considerabilă din averea familiei ajungând pe plan de egalitate cu capul ei, pe care ni se sugerează că îl va înlocui foarte curând...

Un final tipic pentru o acțiune circulară, în care revenirile, teoretizate chiar de unul din personaje, sub imaginea labirintului în care odată intrat nu trebuie să faci greșeala de a încerca să ieși, e cea mai pregnantă. Numai că întoarcerea nu e exact în punctul de pornire, care nu e dat decât în teorie, eroul-narator este un scriitor, așadar are pe cu totul alt plan, al creației, șansa unei mântuirii, unei ieșiri din banalitate și din universul redus al vieții sociale. Soluția este așadar aruncată în brațele cititorului care dă adevăratul sens finalului, acesta putând fi o izbândă totuși. Eroul se salvează printr-o carte și se închide într-o ficțiune, anulând realitatea sau acceptând-o doar atâta cât vrea el, după regulile creației artistice.

Numai că, în felul acesta, scrierea intră pe făgașul foarte subțiratic și întortocheat al estetismului, acel curent care năzuiește să facă din artă scopul suprem al existenței și realizării Omului; pentru un estet singura izbăvire a sufletului trece în artistic și se justifică prin acesta. Nu e, așadar, vorba de atmosfera estetismului, de teme și mai ales de decolul specifice unei anume orientări artistice, nu e nici vorba de atmosfera estetă pe care printre rarele realizări românești o aflăm în **Remember**, ci de ethosul lui profund, asumat în contrast cu realitatea prozaică, la capătul unor încercări descurajante abandonate decis, fără nici o perspectivă.

Ca realizare de excepție (nu de valoare) romanul meu nu putea fi scris decât de un om care a făcut în profunzime această experiență estetică și existențială. El reprezintă o distorsiune în mersul dirijat al culturii în comunism, o replică fie și în clandestinitate la tot ce se preconiza atunci ca program obligatoriu. Și pe planul acesta eu am realizat altceva decât o simplă și spectaculoasă dizidență - foarte apreciată de naivii care s-au aflat în conflict cu regimul doar recant, în chestiuni neesențiale și nu sunt în măsură să aprecieze ce e aceea oponentă adevărată, de profunzime.

Viața unui om nu are nimic a face cu cronologia. Cuvântul acesta al lui Proust, pe care voisem a-l pune drept motto la romanul meu, dar pe care l-am înlăturat pentru că mă punea parcă și mai accentuat în dependență față de marele scriitor francez, una din admirațiile mele superlative, și-a găsit în cariera mea artistică, dar și în realizările mele ca om, o semnificativă confirmare. În anii 50 eram prea tânăr ca să-i înțeleg justetea, dar acum totul mi s-a confirmat. Eliberarea din 89, răsturnându-mi și inversându-mi toate reperele temporale. Ultima mea carte, care este prima dintre cele scrise de mine, m-a readus și ea în tinerețe, pe care sunt silit s-o trăiesc și ca individ social prin prăbușirea comunismului, care m-a readus la aceeași fericită vârstă. **Oameni și umbre, glasuri tăceri** este oglinda mea de acum, în care îmi recunosc existența fictivă, cea mai reală dintre cele ce mi-au fost dat să trăiesc. Plăcerea de a mă recunoaște într-o carte, într-o închipuire nu este însă deloc perversă, - cât despre mistificație, e totuși bine să nu pomenim în legătură cu arta de ea.

CARTIER

de EMILIAN BLAJ

Sângele pulsa în arterele eliberate. Desprinsese carnea fragedă de pe șira spinării și o trăsese în lături. Aaron încerca să așeze o fâșie de mușchi pe lamela de sticlă. Broasca a mai trăit câteva secunde până când bucata de metal a poposit undeva în partea superioară a coloanei. Două mișcări crispate ale membrelor i-au anunțat sfârșitul.

Prinseseră batracianul „La Pietre”, undeva în spatele blocului, o casă peste care trecuse buldozerul lumii noi, iar apoi nu se mai construise nimic. Acolo, la umbra zidurilor părăginate, găseai două exemple pentru orice. „La Pietre” era și loc de vânatoare și bordel, era și studio imaginar de film și oraș fantomă. Viața și întâmplările se aflau în strânsă legătură cu locul.

Vivisecția reprezenta o nouă pasiune pentru cei doi. Tocmai făcuseră la biologie vertebratele și hotărâseră că e mai interesant să afle de unii singuri ce se găsește sub pielea broaștelor. Părinții lui Aaron aveau o boxă la subsol unde depozitau lucrurile vechi, nefolositoare, un fel de pod al bunicii modern. Aici, cei doi și-au pus pe picioare laboratorul. În noaptea aceea se pregăteau să prindă o pisică.

- Și cu ce o despicăm? a întrebat Andrei, în timp ce arunca resturile ciopârțite de la gunoi.

- Cu toporul!

- Evreu tâmpit! Ne umplem de sânge!

- Poate-mi sare țandăra și te umplu pe tine de sânge, fără să mai prind mâța.

- Aaron, de ce facem mizerii?

- Viața e crudă, trebuie să te obișnuiești!

- Mă plictisești! Iar începi cu vorbele mari.

Aveau 14 ani. Aaron citea tot felul de cărți și apoi îl ametea pe prietenul său. Când a aflat de Auschwitz, de exterminare, nu l-a mai scos o lună din „nazist împuțit, criminal, legionar, antisemit”. Se simțeau bine împreună, unul știa să vorbească, celălalt să asculte. Aaron era scund și pistruiat, cu părul spălăcit, iar Andrei înalt și brunet. Visau cu ochii deschiși la vremea când vor purta plete și vor merge la femei.

Era o seară de mai. La ora opt jumate întunericul acaparase orizontul și aruncase obiectele-n umbră. În aer se fixase parfumul ultimei luni de primăvară. Verdele din gardul viu însoțea aleea spre locul de vânatoare. Acolo, la tomberoanele de gunoi, se strâneau felinele să se hrănească.

- Aș prefera să nu prindem una neagră! a șoptit Andrei.

- Superstițios și egoist!

- Adică?

- Ți-e frică de mâțele negre, o dată și a doua oară dacă o omorâm noi, nu mai aduce ghinion altora.

- O-ntorci ca la Buzău!

L

Își puseseră gecile de camuflaj. Se înarmaseră cu praștiile, iar buzunarele erau pline cu bile de rulment. Aaron avea și un fel de suliță. De o stinghie de stejar, șlefuită cu

grijă, legase un piron de-o șchioapă pe care îl ascuțise la vârf.

- E întuneric! N-o să meargă cu praștia! a zis.

- Atunci de ce m-ai pus s-o iau?

- Așa! Să porți armă!

Nu le era teamă, iar pentru ei, nopțile însemnau începutul aventurii. Văzuseră multe filme în care eroii principali căutau prin beznă o soluție la povestea lor. Așteptau sprijiniți de zidul jilav al locului, unde cazanele lăsau în aer miasme năucitoare.

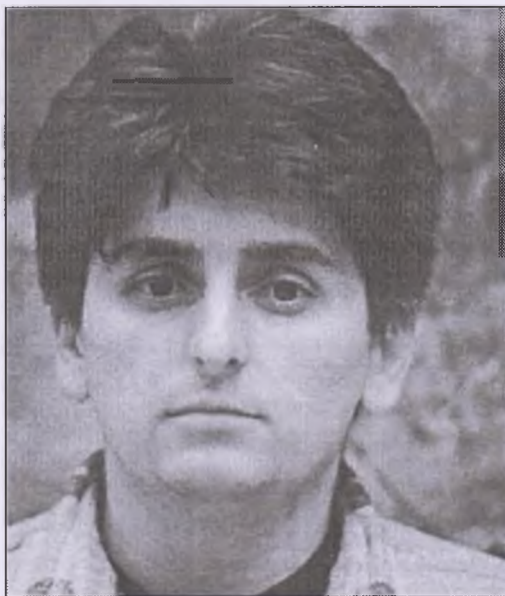
- De ce trebuie să trecem prin astfel de chinuri ca să prindem o pisică?

- Că așa vreau!

- Jidan împuțit!

- Nazist labagiu!

- Nu putem prinde una pe lumină? Furăm javra babei de la parter și o facem terci!

- Dar aventura? Unde lași aventura?

- În Rahan-urile pe care ți le-am împrumutat și n-o să le mai văd niciodată.

- Taci naibi că se aude ceva!

Se apropia de ei. Venea din grădina ce se învecina cu locul în care oamenii aruncau gunoiul. Avea mișcări de sălbăciune. Prin noapte, nu se observa culoarea blănii, dar se ițeau frânturi de lumină reflectată de luciul părului gras. Aaron i-a căutat privirea. Două diamante așezate pe aceeași linie se mișcau prin întuneric. Mai apoi i-a văzut trupul agil pornit în căutarea hranei.

În general, pisicile din cartier erau bine îngrijite. Oamenii se ocupau mai mult de blânde animale domestice, decât de aproapele lor, cum cerea Biblia. Dar Biblia, pe atunci, nu era o carte tocmai populară.

Aaron a atins-o din prima. Animalul, luat prin surprindere, s-a speriat și a încercat să fugă. Dar nu putea scăpa de sulița improvizată ce i se înfipsea undeva în partea dreaptă. Din gâtlee a ieșit urletul ce i-a descumpănit o clipă pe vânători. Pisica rănită se zbătea prionită de fierul agățat în carne.

Aaron o privea. Ochii îi scăpărau de cruzime. Era fericit.

- De câte ori înving, parcă-i răzbun pe toți gazații.

- Ești bolnav! a spus Andrei.

Vorbele lui n-au ajuns la urechile prietenului său din cauza țipătului care a umplut văzduhul imediat ce Aaron și-a strivit victima cu piciorul. Mâța și-a dat sufletul.

- Hai s-o belim!

- Nu mă ating de mortăciune.

- Păi, de ce am vânat-o?

- Ca să ne aflăm în treabă, a zis Andrei și i-a întors spatele.

Simțea mirosul infect de gunoi cum i se ascunde în haine, iar stomacul strâns, se pregătea să arunce totul afară. Aaron a mai zăbovit o clipă ca să lege mâța de clanța porții, ca mâine să rămână blocul cu resturile menajere nearuncate și să se înfioare carnea pe gospodine.

- Ești bolnav, Aaron! i-a mai zis o dată, pe când acesta din urmă se așeza pe treptele de la intrarea în bloc, lângă el.

- Nu sunt! În fiecare din noi se află o bestie. Singurul meu păcat e că mă las pradă instinctelor.

Apoi a așteptat câteva clipe ca și cum și-ar fi căutat cuvintele ca să spună ceva important:

- Niciodată nu voi omorî oameni, Andrei.

Între ei s-a așezat tăcerea. Parcă, din odată au trecut spre un alt timp. Părăsiseră copilăria.

Vedeau cum primăvara își încheie misiunea, lăsând loc altui anotimp. Doar prietenii se mai afla parfumul nopților. Andrei și-a așezat brațul pe umerii prietenului său.

- Țin la tine! Dar ești prea murdar de sânge.

Roxana locuia la două blocuri de ei. Erau în aceeași clasă. La școală, Andrei și Aaron nu treceau drept tipi cu succes la fete. Nu erau nici atât de plini de bani ca alții, nu se îmbrăcau nici atât de bine și nu făceau parte din nici o gașcă. Nici măcar fotbal nu jucau extraordinar ca să fie vedete. Dar erau îndrăgostiți de Roxana. De fapt, cine nu era îndrăgostit de Roxana? Iar ea se simțea dorită și profită.

O dată pe săptămână își schimba prietenii. Nu se uita la băieții din școală. Umbla cu șmecherii din cartier. Avea un trup perfect.

- Am citit că tipele care arată bine acum, la vârsta asta, se trec repede, povestea Aaron.

- Și noi ce facem? Așteptăm douăzeci de ani ca să ne dăm la ea?

- Habar n-am!

Nu-și aminteau să fi fost atât de interesați până atunci de sexul opus. Dar nu trecuse decât o lună din primul trimestru al clasei a opta și parcă înnebuniseră. Când au venit la școală din vacanța mare și au văzut atâtea țate umflate, adunate la un loc, nu le-a venit să-și creadă ochilor.

- Băi, Andrei! Ce dracu s-a întâmplat cu astea că arată ca vacile?

- Mamă, mamă, câtă treabă o să avem anu' asta!

Dar începutul n-a avut o continuare pe măsură. Nici o fată nu se uita la ei. Doar Roxana le mai arunca, din când în când, câte-o privire.

Avea părul negru, cârlionțat. Îl purta lung și îi cădea în valuri pe umerii fragili și sălbatici. Te măsura cu ochii mari, căprui, încărcăți cu o privire nevinovată. Misterul de femeie îl ascundea sub pânza aspră a

sarafanului și iradia cu putere în jur, fascinând. Rebelă și provocatoare se afla mereu la un pas de a fi exmatriculată. Nu învăța nimic și frumusețea ei înverzea de invidie corpul profesoral de sex feminin. Nu era oră în care Roxana să nu fie ridicată în picioare și să nu fie pusă să-și împletească părul, să-și așeze pe cap mizeria de elastic alb, să-și scoată cerceii, să-și șteargă rimelul.

- Vezi, comenta Aaron în șoaptă, de-ai sunteți naziști. Popor de naziști. Distrugeți frumusețea. Ați importat un sistem ce urmărește exterminarea perfecțiunii.

- De ce mă-ta-n cur mă bagi în aceeași oală cu tâmpiții?

- Păi ce, tac-tu nu e comunist?

- Și ce dacă?

- Ești responsabil!

- Du-te-n pizda mă-ti!

Roxana trecea cu seninătate peste mizeriile cotidiene. Parcă știa de atunci că frumusețea îi va fi suficientă pentru a se salva. Andrei era atras de misterul ei, iar Aaron de pasiune.

- Știi ce mă intrigă cel mai mult? întreba Andrei.

- Habar n-am!

- Faptul că nu pot să mi-o imaginez, de exemplu, cum se poartă acasă? Cum se dezbracă când face baie, când se bagă în pat, când face dragoste? Adică, în afară de aura asta comună ce o poartă zi de zi, restul festinului, nouă muritorilor de rând, ne e interzis.

- Și, în magia asta, de care vorbești tu, se scaldă toți neisprăviții!

- Ești invidios, Aaron!

- Normal. Îmi fierb creierii.

Erau „La Pietre”. Plouase. Se aflau într-una din după-amiezile acelea în care toată lumea spune că plutește ceva în aer. Aaron arunca o minge de tenis în zidul umed, iar Andrei îl privea plictisit. Doar zgomotul loviturilor spărgea încremenirea peisajului.

- Voi, evreii, n-o să vă găsiți niciodată pacea! a zis Andrei, mai mult pentru sine.

- Ce te-a apucat?

- Mă enervează că te joci cu mingea!

- Și ce ai cu evreii?

- L-ați vândut pe Iisus!

- Ești nebun! a zis Aaron plictisit.

- Ce, nu-i așa? s-a răstit Andrei.

- Așa e!

- Deci recunoști, criminal murdar!

- Da, recunosc! Eu, mama și tata l-am vândut pe Iisus.

- Faci mișto! Stârpitură!

L-a îmbrâncit ușor, dar Aaron a alunecat și s-a întins pe pământul ud. Pentru o clipă a rămas nemișcat. Apoi, ca un resort ce se destinde, s-a ridicat și pumnul lui s-a oprit sub ochiul stâng al agresorului.

Acesta din urmă, în primul moment, a fost amețit și descumpănit de lovitură. Simțea cum sângele zvâcnea sub pielea pomelului, încercând s-o străpungă. În următoarea secundă a sărit ca o fiară de pradă, doborându-l din nou pe Aaron. Încleștați, s-au rostogolit prin noroi. Măinile cu degete crispate căutau beregata celui alt să se înfigă, să ia viața. Se urau.

Aaron, printr-o smucitură, a reușit să plaseze o lovitură de cap în nasul adversarului. Sângele a izbucnit, năclându-i.

Andrei a reușit să-l lovescă cu genunchiul în coaie. Durerea l-a făcut să urle. Nu-l auzea nimeni. Începuse ploaia. Stropii reci înmuiau trupurile încordate.

- Se termină școala și rămânem cu buzele

umflate! Trebuie să facem ceva!

- Dar nu dă doi bani pe noi!

- O obligăm! a zis Aaron.

- Asta înseamnă viol!

- Pe dracu! Suntem minori!

- În loc să mergem la liceu, ne ducem la Jilava.

- N-o să ne dea în gât niciodată! E curvă!

Discuția avea loc pe banca din marginea terenului de baschet. Era pauză. Mai aveau două săptămâni și gata. Scăpau de generală. Pentru ei trecuse bine. N-aveau decât două planuri de viitor. Să rămână împreună și să facă dragoste cu Roxana.

Cu o săptămână în urmă le-a adus caietul de amintiri: „Scrieți și voi ceva pentru posteritate”, i-a luat ea peste picior, „dar semnați împreună că separat nu vă țin minte”.

Să-i scrii în caietul de amintiri era o adevărată onoare. Numai cei tari din școală aveau acest privilegiu. Mamă și ce caiet avea! Răsfoindu-l au dat peste desene de sexe ce străpungeau o inimă și pe care scria „I love you! Grig” sau povestiri ce evocau episoade de amor în care Roxana avea rolul principal. Un golan din cartier a făcut o listă cu cei care credea că au avut-o. Bineînțeles că se pusese primul.

- Noi ce scriem, jidane?

- Două mere, două pere, să te fut, la revedere!

- Ești deștept? Nu?

- Copiem din cartea de geografie două fraze, ne semnăm că și așa nu citește.

- Orice-ar fi, îi spun ce am pe suflet! s-a hotărât Andrei.

- Iar eu scriu că nu e adevărat!

L-au ținut două zile și, până la urmă, Aaron a copiat un pasaj de dragoste din Muntele vrăjit, pasaj din care n-a înțeles nimic și i-au dat caietul înapoi.

- O fată care face dragoste înainte de a se mărita e curvă?

- O fată care face multă dragoste!

- Cred că femeile frumoase sunt blestemate să fie curve! a spus Andrei.

I-au promis caseta cu Abba. Roxana era înnebunită după muzica lor. La cinci minute după ce a închis telefonul, Aaron și Andrei au ajuns în fața blocului, așteptând să coboare. N-a durat mult și și-a făcut apariția. Era îmbrăcată într-un tricou subțire de bumbac, imprimat cu sigla Adidas și blugi mulați pe fund.

- Unde-i caseta? a întrebat.

- Trebuie să mergem la Chioru' să-i dăm Rolling Stones, a zis Aaron, plimbând prin fața fetei o casetă jerpelită și el ne dă Abba.

- M-ați mințit! a zis, râzând.

- Nu te-am mințit! s-a băgat și Andrei. E o treabă de cinci minute.

- Hai cu noi! a zis Aaron.

Se lăsa întunericul. Era trecut de nouă. Drumul spre blocul lui Chioru' trecea pe la „La Pietre”. Și astăzi, după atâția ani, când își amintește de acea întâmplare, nu înțelege cum Roxana n-a simțit pericolul. Râdea tot timpul și le povestea nu știu ce despre o prietenă de-a ei căreia încă nu-i venise ciclul. Când au ajuns, Aaron a scos briceagul cu buton, l-a declanșat și i-a făcut semn să nu țipe. Andrei i-a vârat repede călușul în gură, i-a legat mâinile în față și au împins-o înăuntru. Pregătiseră un culcuș dintr-o saltea veche, adusă din laborator.

Carolina Ilica

(Luceafărul, nr.47/1997)

Asceză

Cum stam cu sufeltu-mi pe dealuri
Eu întrebându-l cum se simte
Printre atâtea idealuri,
El mi-a răspuns să fiu cuminte

Să nu mai umblu la poeme
Și mai ales să țin regim
Că, după cum scriu, el se teme
C-am prins a mă-ngrășa puțin.

De-aceea o să fac asceză,
N-o să mai scriu, n-osă citesc,
Decât să fiu o mic-burgheză
Mai bine mă călugăresc!

Lucian Perța

Aveau o pernă desfundată și o pătură cu miros de naftalină. Fata nu se zbătea. Doar ochii ei mari scăpărau de furie. O furie amestecată cu teamă.

Au întins-o pe patul improvizat. Aaron i-a ridicat mâinile deasupra capului, i-a rupt tricoul, lăsându-i sânii liberi în răcoarea nopții. Andrei i-a desfăcut cu grijă blugii, i-a împachetat și i-a aruncat lângă pernă. Erau emoționați și nerăbdători. Doar privirea ei îi jena. Pentru o clipă, muți de uimire, au admirat trupul femeii. Pielea albă ca o catifea scumpă nu făcea nici o cută. Parcă și la subțiori se împacheta molcom, așteptând mângâierea, sărutarea. Aaron s-a apropiat de ea, s-a aplecat și i-a smul chiloții, descoperind pata întunecată și aspră.

- Cine începe? a întrebat cu voce răgușită.

- Dă-i drumul! a zis Andrei, deocamdată mă uit.

Aaron și-a aruncat hainele de pe el și s-a înfipt repede, cufundându-și capul în sânii sălbătici. Roxana nu s-a opus. N-a schițat nici un gest de apărare. Aștepta. Rămânea doar privirea.

Aaron a terminat repede, iar Andrei și mai repede. S-au îmbrăcat rușinați. Se uitau în altă parte, ocolind ochii femeii.

Au dezlegat-o și i-au scos călușul. Roxana s-a îmbrăcat.

- Sunteți mulțumiți? a întrebat.

Au tăcut încurcați.

- Bastarzi împușiți! Să-mi aduceți caseeta că altfel fac plângere la poliție!

A plecat grăbită, ascunzându-și goliciunea sub zdrențele tricoului Adidas.

De atunci au trecut mulți ani. Roxana s-a pierdut în trecerea timpului.

Aaron are un salon de frumusețe la New York. Face permanent părul evreicelor și le dă senzația că încă mai sunt bune la pat. Până astăzi s-a ținut de cuvânt și n-a omorât nici un om.

Eu mai trec, din când în când, pe aici și-mi odihnesc privirile „La Pietre”.

VALENTIN TAȘCU ȘI RETORICA MORTII

de ROMUL MUNTEANU

Mărturii străvechi, desprinse din lirica egipteană și chineză, ca și din poezia greco-latină, demonstrează că oamenii au privit moartea ca un mister terifiant, ca o sursă de frică și anxietate. Poate din cauza aceasta societatea a resimțit nevoia acută să înlănzească efectele morții atât prin mitul reînvierii și al reîncarnării, cât și prin diferite ritualuri de înmormântare, întâlnite în cele mai diverse credințe. Numeroși filozofi și etnologi, ca Oswald Spengler și Philippe Aries, au studiat obiceiurile de la îngropăciune sau incinerare, cultul morților constituindu-se încetul cu încetul. Criptele funerare, pietrele tombale, ca și cimitirele de la marginea satului și orașului, constituie exemple ilustrative în acest sens.

Poeții au resimțit sentimentul morții cu o acuitate profund tragică, mai ales în anumite perioade de criză spirituală, cum a fost în epoca de expansiune a spiritului baroc sau romantic. Raportată la veșnicie, ființa umană a fost comparată de scriitori cu un bulgăr de humă, o grămadă de cenușă, o scânteie sau o flacăra de lumânare. La rândul lor, poeții preromantici englezi au realizat o amplă literatură a cimitirelor și a mormintelor, transformată într-un adevărat cult al morților.

Din ce în ce mai rar în literatura secolului XX (Th. Mann, Rilke, Pavel Dan etc), motivul morții capătă prin mistificare iarăși o mare frecvență în vreme de război și în proza universului concentraționar. Dar în tot acest timp, filozofii existenței (Heidegger, Sartre, Levinas, Cioran) explorează în mod obsedant această **situație-limită** ultimă. Dar ea nu mai este văzută ca un eveniment înfricoșător, ci ca o parte componentă a destinului uman, ca un prezent al viitorului cu care individul trebuie să se obișnuiască. Fără îndoială că aceasta nu este singura cale de acomodare a omului cu finalul existenței sale. Într-un eseu, E. Ionescu afirmă că oricât ar evolua civilizația și s-ar reduce grijiile materiale, angoasa morții nu dispare niciodată. Parabola sa **Regele moare** rămâne pilduitoare și pe acet plan. Dar acum, când lumea noastră pare obsedată de alte griji, Irina Petruș publică un volum de eseuri, intitulat sugestiv **Știința morții** (1995), iar poetul clujean Valentin Tașcu scrie volumul de versuri **Școala morții** (Clusium, 1997). Mi se par simptomatice pentru timpul nostru aceste două titluri de carte, fiindcă trăiesc într-o lume în care **homo faber** s-a demisticizat, iar **homo ludens** din proza actuală pare să nu mai aibă

acces la tragic. Teama de moarte a intrat într-o stare latentă, iar modurile ei de defulare sunt mai ocolite. Dar nu dispar. De aceea, dorim să ne inițiem într-o **știință a morții** sau să ascultăm lecțiile de la **școala morții**.

Dacă în **Dimineața amurgului** (1994), Valentin Tașcu se dovedea a fi un poet reflexiv, deschis spre metafizică și înzestrat cu mai multe registre de limbaj, menite să exprime complexitatea sensibilității sale literare, în **Școala morții** discursul său poetic capătă un caracter de ceremonial didactic, destinat să exprime învățături. Cele mai multe poezii din **Școala morții** funcționează ca o cutie de rezonanță pe marginea unui vers eminescian din **Odă în metru antic**. Prima strofă, mai ales, constituie un text fundamental, dătător de ton și creator de atitudine.

Scopul retoricii despre moarte cultivată de Valentin Tașcu este persuasiunea. Ea vizează cititorul, în toate ipostazele posibile de muritor obișnuit, invitat să se familiarizeze cu finalul său ineluctabil. Moartea nu este încărcată de scriitor cu accente apocaliptice, nu capătă o tonalitate de eclesiast. Autorul încearcă s-o scoată de sub imperiul fricii.

Nu credeam să învăț a muri vreodată;
Pururi tânăr, înfășurat în mantia-mi,
Ochii mei, înălțam visători la steaua
Singurătății.

Primele versuri din **Școala morții** au caracterul unei replici explicative, pe care Valentin Tașcu o dă îndoielilor din oda lui Eminescu. Versurile poetului clujean au o simplitate clasică. Ele traduc în poezie sintagme din limbajul cotidian, bazate pe anumite mentalități obișnuite.

Oamenii învață să trăiască, dar
prea puțini au curajul să se înscrie
la școala primară a morții.

(Verde brun. „Nu credeam să învăț”)

Dar lanțul causal nu se oprește aici. El trimite spre o realitate tragică, menită să lumineze rolul puterii umane în ascunderea misterelor morții, aducătoare de spaime și anxietăți.

Dascăli de moarte nu sunt,
iar atunci când au fost,
alungați din cetate au fost.
Înțelepții în munți au fugit.

Valentin Tașcu scoate, de fapt, în evidență tipul de trăire cantitativă, relevat de Heidegger și Sartre, caracteristic pentru oameni ce nu doresc să iasă din matricea anonimatului și să se confrunte cu moartea ca eveniment-destin. Ca și filozofii mai sus amintiți, poetul clujean

este adeptul unui comportament lucid, dificil, dar nu imposibil, de contemplare a morții prin despovărea de teamă.

Cu mult mai greu e să-ți duci
tinerețea spre moarte. Uneori
ai nevoie să fii într-o altă ființă,
mai grea, mai prudentă
și nu poți să mergi către ea,
deși chiar în ea te găsești...

(Pierind adeseori. „Pururi tânăr”)

Scopul retoricii despre moarte cultivată de Valentin Tașcu este **persuasiunea**. Ea vizează cititorul, în toate ipostazele posibile de muritor obișnuit, invitat să se familiarizeze cu finalul său ineluctabil. Moartea nu este încărcată de scriitor cu accente apocaliptice, nu capătă o tonalitate de eclesiast. Autorul încearcă s-o scoată de sub imperiul fricii. Ceremonialul despărțirii este și el despovărat de tragism.

Dacă tot e să pleci,

mai bine ascunde-te în giulgiu privirii
celui de dincolo de tine.

sau

Ființa privirii nu află, nu plânge,
nu cheamă nici preot, nici câine,
ea însăși dispare, prefăcându-se moartă.

(Ascunderea pieirii. „Înfășurat în mantia-mi”)

Moartea imaginată de Valentin Tașcu e sexualizată. Ea poate căpăta chipul unei femei sau al unui bărbat. Dar, dincolo de aceste distincții, moartea poate fi grefată pe obiceiurile și credințele extrem de variate ale popoarelor. Așa se explică de ce Valentin Tașcu scrie despre **Moartea hispanică, Moartea narvegă, Moartea vikingă** etc. De fiecare dată, scriitorul scoate în evidență un detaliu specific. Întotdeauna ultimul bărbat și cel dintâi ce trebuie să moară, tânăr încă, dar vlăguit de lupte și femei, primește-n dar corabia finală.

(Moartea vikingă)

Poezia lui Valentin Tașcu nu are nimic comun cu versurile de un tragism sfâșietor, alcătuite de cantatori ardeleni și cântate ca un semnal final de despărțire de rude și prieten. Tonul din **Școala morții** este lipsit de stridențe, ritmurile scandate sunt bine strunite, totul concurând la crearea unei stări apollenice binefăcătoare. Cu **Școala morții**, scriitorul ardelean dezvăluie o nouă zonă forte a artei sale literare.

PRIVEȘTE ÎNAPOI CU MÂNIE

de MONICA SPIRIDON

Poetul Gabriel Chifu a publicat de curând un roman al cărui titlu îl racordează explicit la o referință literară prestigioasă: *Maratonul învinșilor*. *Addenda la o năvelă de Kafka* (Cartea Românească, 1997). Protagonistul cărții, jurnalistul Andrei Demetrian, pare să-și așeze retrospectiv destinul consumat sub comunism sub semnul *Coloniei penitenciare*, ca și sub cel al *Metamorfozei*. Dar, pe măsură ce avansăm în lectură, ne convingem că, de fapt, el este victima unei plase sofisticate de scenarii, mai mult sau mai puțin literare, dar în mod egal pervertitoare, mutilante. Personajul este și un Gregor Samsa care se împotrivesc metamorfozării, dar și un Beranger care s-a salvat de rinocerizare și care, din orizontul prezentului-prezent, încearcă să scruteze trecutul-prezent și să înțeleagă ce s-a petrecut cu sine și cu ceilalți.

Împotriva tuturor aparențelor, rezistența sa la rinocerizare este departe de a fi o victorie. Nu întâmplător, romanul se numește *Maratonul învinșilor*. Maraton - fiindcă faimoasa, extenuanta, dramatica încercare a alergătorului spartan număra aproape tot atâția kilometri câți ani am fost roboți de comunism. Al învinșilor - fiindcă împotriva lui Andrei Demetrian la înregimentarea spirituală în colonia penitenciară are gustul amar al eșecului. (Aviz celor care, în România post-decembristă, se bălăcesc în iluzia călduță și auto-gratificantă a supraviețuirii prin cultură). Mutilarea interioară a personajului lui Gabriel Chifu este profundă și cine știe? ireversibilă. Oricât am încerca să ne convingem de asta, experiențele din colonia penitenciară nu pot fi exorcizate prin rememorare nici prin istorisire. Nu putem, desigur, găsi un modus vivendi cu ele: nu putem retrăi la nesfârșit - mai mult sau mai puțin edificați, mai mult sau mai puțin mândri, pe noi și pe ceilalți. Dar răul nu poate fi extirpat pur și simplu, și sechelele sale ne marchează definitiv.

Simplificată la maximum, aceasta este *Supra-tema* cu pornire de la care Gabriel Chifu își construiește romanul. Foarte bine controlată narativ, cartea își încorporează autoreflexia într-un ansamblu în care totul este pus cu măsură: de la epicul de aventură la metareflexie, de la confesiune la digresiunea eseistic-explicativă, de la *suspensul* de tip polișt la povestirea tradițională bine condusă.

Cei care vor căuta să *reconstituie adevărul* monstruoasei experiențe comuniste vor fi probabil istoricii. Privind mândri spre trecut, din pragul celei de-a zecea decade a secolului, personajul lui Gabriel Chifu, tânărul jurnalist provincial Andrei Demetrian, e mult mai modest: el *vrea doar să înțeleagă* ce s-a petrecut cu el și cu ceilalți, reconstituind post-facto evenimente cărora le-a căzut victimă. *Colonia penitenciară* este mai mult o referință simbolică, o Figură a anomaliei instalate în lume. Ceea ce înțelege finalmente personajul este că și atunci când porțile lagărului se deschid, ea, colonia, se mută în tine și nu încetează să te locuiască.

Obligat de materialul cu care lucrează și de unghiul inedit de decupaj post-decembrist, Gabriel Chifu este pe cale să inaugureze în proza noastră un nou tip de personaj - sursă virtuală de stereotipii și clișee - pe care îl numește inspirat **omul de încercare**. În actualul roman, el are deja două variante opuse și oarecum complementare: Andrei Demetrian și mai vârstnicul intelectual Virgil Puntea. Romanul debutează sub semnul unei întrebări pe care Andrei Demetrian, atunci adolescent, o lansează în discuție, fără a-i putea oferi vreun răspuns: Aberantul, zguduitorul, mutilantul model al *coloniei penitenciare* ca și cel al *metamorfozei* - tot atâtea variante ale anomaliei - se potrivesc și pentru ce s-a petrecut cu el, cu noi?

Ambele personaje au trăit și au citit într-un mod foarte aparte fanteziile negre ale lui Kafka. Până la un punct, cei doi interlocutori sunt de convență: modelele au acționat „à la Roumaine”. La sfârșitul supliciuului, nu urmează nici răsplata pentru cei buni, nici pedeapsa pentru cei răi și mai cu seamă nu se schimbă nimic esențial. În parte și grație lui Virgil Puntea, *raisonnerul* romanului, dar și datorită propriilor retrospectivii masochiste, pentru Andrei Demetrian plasa de scenarii începe să se limpezească: După cincizeci de ani de comunism, ce fel de învinși suntem? Fiindcă învinși suntem: am trăit în lumea valorilor răsturnate și ni s-a modificat însuși modelul mental, forma de reprezentare, de relaționare cu noi înșiși și cu ceilalți. Dar încă odată, ce fel de învinși suntem? Niște învinși aș putea să spun privilegiați, fiindcă am putut asista la prăbușirea a ceea ce părea etern - sistemul comunist. Am ieșit din lumea absurdă, ceea ce trebuia să bănuim, este cumplit de greu, aproape imposibil. O primă naivitate: am crezut că din lumea absurdă se iese simplu, firesc. Total greșit, din lumea absurdă se iese de obicei făcându-te țândări. Apoi, a doua naivitate: am crezut că lumea noastră absurdă era singura lume absurdă, că părăsind-o intrăm automat într-o lume normală. Total greșit: din lumea absurdă am intrat în altă lume absurdă. Trebuia să bănuim că așa se va întâmpla.

Virgil Puntea vede de obicei de la mare altitudine și perspectivat. Telescopul său mental scrutează orizonturile istorice în care, cam de la anul 395 înoace, cortinele de fier s-au așezat și au căzut una după cealaltă. Ultima dintre ele în 1990. Până aici, cele două personaje par a fi de acord. Nu și de aici înainte. Pentru Virgil Puntea, *o salvare există*: Anii 90 repetă, cu mai multă acuitate, situația de atunci, din secolul trecut. Iarăși a căzut o cortină de fier, iarăși e slăbit un imperiu care ne impusese un regim apăsător și o ideologie străină, asiatică. Iarăși este un moment de redistribuire a rolurilor, a zonelor când se refac echilibrele. Acum ar fi momentul să optăm

încă o dată pentru modelul occidental. O opțiune fermă, rapidă, curajoasă, pe care s-o realizăm cu elite tinere, cu o altă generație pașoptistă, cu oameni tineri, deștepți, instruiți, care văd limpede viitorul, nu cu oameni trași la fund de trecutul lor. N-avem mult timp la dispoziție, trebuie acționat de îndată.

Doborât de o mână criminală, personajul se rezumă la astfel de programe, care optează pentru a face, văzând în el o ipostază esențială a lui a fi. Moartea sa este poate o înfrângere simbolică în lupta cu lumea anomaliei post-anormale.

Andrei Demetrian, el, *e mult mai derutat, mai ezitant*: De multe ori, mai apoi mi se va întâmpla să continui dialogul cu domnul Puntea, de unul singur, imaginar. Multe dintre replicile pe care le voi gândi pentru el vor suna vag și nu voi fi deloc sigur că așa le-ar gândi și el. Fusesse mai simplu înainte de 1989. Atunci răul era concret și noi toți aveam culoarea câmpului, știam precis cui ne împotrivim, ce nu ne convine, ne era ușor să ne exprimăm solidaritatea. După aceea, răul va fi difuz, va căpăta multe măști, multe avataruri...

Uneori în roman nota de explicit este cam tranșantă. Totul e spus răspicat, întors pe față și pe dos, pe un sens și pe altul. Fapt perfect normal dacă ținem seama că Gabriel Chifu caută o tehnică nouă de explorare epică a trecutului - obnubilat de stereotipiile a câtorva decenii de literatură pe comandă - cu ochii prezentului reparator. Alminteri autorul face cu dexteritate naveta între acum și atunci. Din neastâmpărul său se nasc situații, scene, caractere care se țin bine minte. Cu deosebire pregnante sunt personajele feminine din roman. Femeile pe care le iubește jurnalistul, soția sa Delia și prima sa iubită, Natalia, agentă a securității, care îi influențează în mod malefic destinul, compun un fel de diptic feminin - Delianatalia - memorabil. Bine reliefată, prinsă prin crochieri rapide și în momente de mișcare este fauna intelectuală a urbei, cu precădere cea redacțională: Victor Luca, cel care a fugit în pustnicie ca să nu respecte pactul cu diavolul trădându-și prietenul, Stelian Grindeanu, resemnatul onest care își pilotează cu un tenace dar blazat efort barca printre stânci, fără s-o scufunde, dar păstrând direcția bună, în fine, Șotropa, turnătorul abject, de o umilință sfidătoare ș.a. Romancierul întreprinde un raid și în altă arie literară bătută și cu semnalmente marcante - cea a nomenclaturii comuniste - ale cărei tipologii le deconstruiește nonșalant.

La urma urmei, în acest roman totul este exploratoriu și Gabriel Chifu caută mereu ceva, tot atât de încăpățânat ca personajul său. Mai precis, autorul încearcă să breveteze o formulă în care să se scrie despre colonia penitenciară, de dincolo de ea, și altfel decât oblic. În circumstanțe similare și alți comilitoni ai săi - să zicem, la întâmplare, Bedros Horasangian - se întrebă: Cum poți să mai scrii? Când nu de-a dreptul: Cum poți să mai fii? Căci în perioada post-comunistă a trăi este tot atât de dificil ca a scrie; și invers. Tot un fel de maraton este și cursa pentru cucerirea unei noi formule de roman, de rupere de ticurile vechi, camuflete sau deformatoare.

Gabriel Chifu încearcă pe tot parcursul romanului să sară peste umbra lui literară și peste cea a generației sale, să evadeze din formule esopice, să se dezvețe de scrisul printre rânduri, să exorcizeze experiențele tehnice și literare trecute. Un pariu nu mai puțin riscant decât cel al personajului său.

A reușit autorul să breveteze un nou mod de a scrie? Aceasta e întrebarea pe care și-o pune și ne-o pune la capătul cursei. Deocamdată, Gabriel Chifu nu pare a fi de partea învinșilor. Competiția continuă...

Victoria Anghelescu - *Ce părere aveți despre interviuri?*

Pavel Chihaia - Cuvintele îmi par frunze care se desprind liniștit, păstrând ceva din trunchiul de unde au plecat, din suflet, dar au destinul și paloarea singurătății lor.

V.A. - *Ați început drumul în viață ca dramaturg și romancier. Cuvintele vă erau atunci mai îndepărtate sau mai apropiate de suflet ca în prezent?*

P. Ch. - Legătura între universul interior și cuvinte este complexă și mereu diferită. Orice început are stângăciile sale (deși chiar în clipa aceasta, după o viață, caut să găsesc cuvintele cele mai apropiate de ceea ce vreau să exprim), dar desigur că, la începutul adolescenței, în fața caietului din clasa a doua sau a treia de liceu, ignoram aceste eforturi gramaticale și stilistice. Nu aveam senzația că străbat un peisaj acoperit de ceața dificultăților de comunicare. Dimpotrivă. Îmi era foarte clar ceea ce intenționam să scriu deși mijloacele potrivite îmi lipseau, vreau să spun vesmântul care să acopere fondul ideatic al povestirii. Modelele îmi erau, de asemenea, mult prea apropiate, de pildă Mihail Sadoveanu, aflat în bagajul programului școlar, deși cu trăiam într-un port și viziunea mea de lume nu însuma taina codrilor suceveni. Dar scriam cu bucuria de a mă destăinui și aveam impresia că îmi înfățișez trăiri ce meritau să fie mărturisite. Ceea ce îmi aparținea, în mod sigur, era sfârșitul povestirilor încheiate totdeauna în mod tragic. Depășeam compozițiile școlare cu invenții personale, pe care profesorul mi le aprecia, legate de un început de viață mai puțin obișnuit. Am fost orfan și traversam adesea cimitirul orașului, fără să am vreun mormânt al cuiua apropiat. Rătăceam pe alei, printre cruci, într-un peisaj care îmi exprima starea de suflet. Îmi amintesc de șirul de umbre și de femei îndoliate care aprindeau lumânări, de coșurile cu pomeni și vrăbiile care traversau ferestrele sparte ale cavourilor, animând această lume moartă. Citeam cu multă atenție inscripțiile de pe lespezi, și nu mă obosea banalitatea lor disperată. Totodată, duminicile, coboram, mai totdeauna însoțit de colegi, către portul care mă ademenea și treceam în revistă probele numeroaselor vapoare, chipurile marinarilor din țări îndepărtate, mărfurile exotice. Aceste două orizonturi, al morții, pe care o chemam către mine, și al luciului mării, dincolo de cheiurile portului Constanța, m-au făcut să înțeleg dimensiunea eternității. Bănuiesc că au stat la temeiul vocației mele pentru literatură și artă.

V.A. - *Trecerea de la literatură la cercetarea științifică a fost determinată de o conjunctură socială, politică sau de una interioară?*

P. Ch. - Poate nu a fost vorba numai de „literatură și cercetare” dacă vă referiți la un itinerar interior. De pildă, către douăzeci de ani, îmi traduceam bucuria cunoașterii prin muzică,

pavel chihaia

„CULTURILE ÎSI

fără să cunosc notele sau tehnica muzicală, despre care discutau trei din cei patru prieteni apropiați ai mei. Iar în literatură, am tradus în epoca stalinistă poeme englezești, după orele de muncă istovitoare, de săpător pe șantier. Am învățat engleza după terminarea facultății, numai pentru a-l citi în original pe Edgar Poe, pe care îl interpretase admirabil Emil Gulian, și din afinitatea pe care mi-am dat seama că o am pentru lirica engleză. De muzică m-am desprins instinctiv. Bach și Handel și Mahler mă dominau într-atât încât îmi traduceam trăirile prin muzică - îmi amintesc de nopțile pe care le petreceam cu prietenii pe balconul din marginea mării, discutând dar, mai ales, ascultând până ce soarele împurpura orizontul - și mi-am dat seama că mă înstrăinam de literatură, că mă îndepărtam de expresia literară care îmi era adevărata vocație. Am părăsit univesul muzicii. Știința, cercetarea, mi-au fost, într-adevăr, determinate de o conjunctură politică. Către anii '60 m-am îmbolnăvit foarte grav. Nu mai aveam nici un fel de resurse de supraviețuire și am apelat la fostul meu profesor de istoria artei, din facultate, Gheorghe Oprescu care mă cunoștea. La seminariile sale luam adesea cuvântul și îmi exprimam deschis punctul de vedere, ca toți colegii mei de generație, Virgil Ierunca, Monica Lovinescu, Dinu Pillat, Teodor Cazaban, Teohar Mihadaș. Profesorul Oprescu mi-a comunicat pe loc, cu multă generozitate, că există un loc liber în secția de artă medievală pe care îl pot ocupa de îndată. Am avut un moment de ezitare justificată. Constănțean fiind nu m-au interesat, în prima tinerețe, așezările medievale, castelele și stemele heraldice, ci vapoarele, mărfurile exotice, aventurierii și pădurile ecuatoriale. Dar nu aveam de ales și am acceptat. Mai cu seamă că, așa cum îmi propusesem, noua înțelepciune nu îmi cerea compromisuri politice. În Secția de artă medievală a Institutului se aflau cercetători de înaltă competență științifică, autori de studii și cărți cunoscute în țară și în străinătate. De altfel, profesorul Oprescu numise în Institut, desigur cu riscuri pentru el, intelectuali cu mulți ani de închisoare în urmă, ca Emil Lăzărescu, Remus Niclescu, Theodor Enescu. Îmi era însă străină arta medievală și la ședințe făceam o figură asemănătoare cu a lui Chaplin în „Timpuri noi”. Nu deslușeam termenii tehnici, aluziile la diverși autori, limbajul profesional care mă depășea. Simulam că înțeleg despre ce este vorba dar jucam teatru. Un fel de figurație, cum făcusem câțiva ani la „Teatrul Tineretului”, pentru a-mi procura pâinea zilnică. Era însă obligatoriu să îmi justific salariul și, nu după mult, colega Maria Musicescu m-a ajutat să redactez un studiu modest, pe care aproape mi l-a dictat, dar evidenta mea incompetență nu a mai putut fi tănuțită și profesorul Oprescu m-a mutat în Secția de artă modernă, mai potrivită pentru ingenuitatea mea. Am continuat însă să mă documentez despre arta medievală, și înaintam pe căi care mă atrăgeau. Studiaseam în facultate latina și vechea literatură română. După câteva luni, colegii m-au rechemat în Secția de artă medievală. Începusem să înțeleg și să mă fac înțeles. M-am închis în bibliotecă, în arhive, în muzee, cu un fel de înverșunare de a depăși poziția de ultim alergător. Probabil că acum mă aflu pe un loc onorabil, cum mi-am propus cândva, dar după o cursă oarecum obositoare, de patru decenii.

V.A. - *De ce ați plecat din țară?*

P.Ch. - Începând din 1948, când pentru noi toți a devenit limpede că americanii ne-au abandonat, am încercat de mai multe ori să

părăsesc închisoarea țării mele. Mai precis de trei ori. Alții au fost mai norocoși. Am publicat recent o nuvelă „Fugă în paradis”, scrisă în 1958, unde este vorba de o astfel de încercare, pe un vapor încărcat cu ciment, cu sfârșit tragic. Am reușit să plec împreună cu soția, în 1978, lăsându-l pe Matei, fiul meu, în țară. S-a pus problema alegerii între libertate și prezența - alături de noi - a copilului. Am ales libertatea, cum a spus Arthur Köstler, care, după ce a întâlnit această mult dorită libertate, s-a sinucis. Matei a putut pleca cam după un an, datorită intervenției personale a președintelui Giscard d'Estaing, dar pentru soția mea a fost o dramă pe care i-am impus-o. Ne-am stabilit în Germania, la München, unde am fost consilier de educație la Liceul Francez din acest oraș. Până acum doi ani. În toată această vreme, mi-am continuat activitatea de istoric de artă medievală. Am publicat trei cărți în Danemarca, una în Spania, una în Germania și o serie de studii. Cele cinci volume „Exegeze - Artă medievală”, pe care le-am încredințat Editurii Albatros, însumează lucrările mele din țara străinătate.

V.A. - *Ați câștigat doctoratul în Franța. Nu v-a tentat să vă stabiliți acolo, când ați plecat din țară?*

P. Ch. - Am plecat cu această intenție, mai cu seamă că am poposit un an la Paris, cu prilejul doctoratului, în 1971. Acolo am avut Ajutorul Catholic, apoi am lucrat la Societatea de construcții „La Balette”, a lui Alexandru Vona, prin generoasa solidaritate a acestuia. Dar în Franța era foarte greu de trăit, iar cu familia imposibil. Apelurile mele către Paris, în 1978, au rămas fără rezultat. În Germania ni se asigura locuința și un ajutor îndestulător. În câteva luni am găsit post la Liceul Francez, iar soția la un mare spital din München. De fapt, eram emigranți și ne puneam problema supraviețuirii, nu a posibilității de a face literatură sau istorie de artă.

V.A. - *Ce se întâmplă cu cercetătorul care trece de la arta medievală românească, deci de influență bizantină, la arta medievală occidentală?*

P. Ch. - În Institutul de istoria artei, am a avut colegi care au studiat și au scris despre relațiile cu Bizanțul, foarte importante pentru cultura română. Iorga și-a intitulat, de altfel, una din importanțele sale lucrări, „Byzance après Byzance”. Alți colegi s-au ocupat de relațiile cu lumea slavă, cu cea bulgară, rusă, sârbă. Cu lumea orientală, cu lumea greacă modernă a fanarioților etc. Fiind latinist și interesat de arta occidentală, eu mi-am orientat cercetările către relațiile țărilor române, în evul mediu, cu Europa Centrală și Europa Vestică. De altfel, teza doctoratului meu de la Sorbona are o temă occidentală.

V. A. - *Cu ce ați început cercetarea în România?*

P. Ch. - După cum v-am mărturisit, m-am apropiat de arta medievală ca un om de port care are înainte aceleași orizonturi, cu lumini ademenitoare dar necunoscute. Când îmi revăd lista lucrărilor științifice, realizez că, dintru început, mi-am propus obiective ciudate, ca și cele pe care le bănuiam la capătul itinerariilor vapoarelor din Constanța, dorind să le cunosc și eu cândva. Există două moduri de a face cercetare. Într-unul îți aduni o bibliografie cât mai amplă, te îngropi în cărți, în articole, în studii, din care extragi fâșii ample de material, peste care adaugi un colorant personal, ducând mai departe problema. Într-un alt mod de cercetare, îți propui obiective îndepărtate, la prima vedere

R PĂSTRA AUTENTICITATEA"

inaccesibile, cu riscul de a cerceta multă vreme, ani chiar, fără siguranța descoperirii lor. Întâlnind mari dificultăți, trebuind să înconjori obstacole, adesea să te întorci din drum, uneori chiar să renunți, considerându-te învins, după un timp și prestigiu pierdut. Este o cercetare care ține de intuiție și, poate și de noroc, ca și aventura lui Heinrich Schliemann, care a descoperit Troia. Ca să dau un exemplu propriu, mult mai modest decât cel al arheologului german, voi aminti de un cuib monastic isihast, din secolul al XIV-lea, pe care l-am găsit datorită unor desene fără nici un fel de mențiune dintr-un carnet de schițe ale pictorului elvețian Henri Trenck, care însoțise pe Alexandru Odobescu într-o „excursie arheologică” în munții Buzăului. Întâmplarea a făcut ca, după mulți ani, să găsim și însemnările lui Odobescu în legătură cu desenele însoțitorului său, într-o altă arhivă, să pot asocia cele două măturii și să constat la fața locului importanța așezare religioasă, părăsită de două secole. Am studiat și mormintele primilor noștri voievozi, de la Curtea de Argeș, foarte importante pentru arta, pentru mentalitatea medievală. Dificil de încadrat cronologic, stilistic, de descifrat simbolurile religioase, arhaice, heraldice. Am privit mereu orizontul necunoscut al trecutului cu năzuința de a-l înțelege și a mi-l apropia.

V. A. - *Romanul dumneavoastră „Blocada”*

Citeam cu multă atenție inscripțiile de pe lespezi, și nu mă oboseam banalitatea lor disperată. Totodată, duminicile, coboram, mai totdeauna însoțit de colegi, către portul care mă ademenea și treceam în revistă provele numeroaselor vapoare, chipurile marinarilor din țări îndepărtate, mărfurile exotice. Aceste două orizonturi, al morții, pe care o chemam către mine, și al luciului mării, dincolo de cheiurile portului Constanța, m-au făcut să înțeleg dimensiunea eternității.

pune problema închiderii orizontului în condițiile războiului. Orizont care, după război, prin voința comunistă, nu a mai existat. Plecând din țară ați avut sentimentul redeschiderii acestor perspective de comunicare?

P. Ch. - Bineînțeles. Nostalgia pe care am avut-o pentru lumea liberă este motivul pentru care am încercat să fug de trei ori, cum v-am mărturisit, și să fac parte, între 1945 și 1949, din organizația anticomunistă, „Mihai Eminescu”. Am crescut în Constanța, priveam cu mult interes marinarii și navigatorii din țări îndepărtate care coborau de pe vapoare. În copilăria și adolescența mea, Constanța era un port liber, nu exista blocadă. Plecat foarte târziu, în 1978, în occident, am regăsit lumea din tinerețe, deschisă către toate zările, putând să citesc liber ziarele, revistele, să fiu la curent cu tot ce se întâmplă. De data aceasta cunoscând îndeaproape trunchiul cultural al țării mele. Fără să disprețuiesc înfăptuirile altora. Sunt împotriva fundamentalismelor de orice fel. Am colaborat la „Europa Liberă” până la mutarea acestui post de radio la Praga. Am o carte „Itinerarii artistice”, cu o parte din emisiunile mele radiofonice.

V. A. - *Cred că în România multă lume vă știe mai ales de la „Europa Liberă”.*

P. Ch. - Preferam să îmi citească vreuna din cărți. Totuși.

V. A. - *Este explicabil. Multă vreme, cărțile dumneavoastră scrise „dincolo” nu au putut ajunge în țară.*

P. Ch. - Am suferit eu, în primul rând, de

această despărțire. Că nu am putut primi rezultatele cercetărilor de știință medievală, apoi înfăptuirile literare autentice, care au existat, au apărut departe de mine. În schimb, am putut traversa lumi diferite, orașe, muzee, am putut frecventa bibliotecile și arhive. Fiul meu a văzut din copilărie minunile Florenței, ale Luvrului, ale British Museum-ului, pe care tot tineretul studios din România și cei care au nostalgia acestor revelații au dreptul să le cunoască. Am pledat mereu pentru deschiderea țării noastre către lume, păstrându-și, totodată, autenticitatea culturii proprii. Nu de mult, într-un ziar german, mi s-a părut ciudat un articol unde era vorba despre „omogenizarea Asiei de sud-est”. Asta înseamnă că Asia de sud-est va primi aceleași produse industriale, aceleași informații, aceași literatură, aceeași muzică, aceeași monedă ca în statele în care vor exista aceste bunuri de circulație internațională. Pe anumite planuri există o năzuință de omogenizare a întregii lumi. Dar, desigur, culturile vor rămâne specifice, își vor păstra autenticitatea. Este de dorit.

V. A. - *Cred că la noi nu va fi greu. Românii au știut să își mențină identitatea, indiferent de adversitățile interne sau din exterior.*

P. Ch. - Este o problemă pe care mi-o pun și eu, dialogând cu fiul meu Matei care este român, trăiește în Germania și studiază la Oxford secolul

medievală, mai bine spus, de evoluția mentalităților. Am realizat cinci volume pe care le-am intitulat „Exegeze - Artă medievală”, depuse la Editura Albatros. Rescriu un roman, „Hotarul de nisip”, încercând să-i dau o înfățișare mai potrivită ca aceea a primei versiuni, din 1952. O activitate firească dar cam târzie după o viață supusă vicisitudinilor. Găsesc scuze pentru mine, dar nu pentru viața cărților. Cum am scris într-un articol recent, „în posteritate murim singuri”. Urmașii ne judecă înfăptuirile, nu dramele suferite de întreaga generație.

V. A. - *Criticul Ion Negoitescu a apropiat „Blocada” dumneavoastră de cărțile lui Kafka și Buzzati, ca modalitate de construire a unei lumi. După lectura a ceea ce scrieți acum se mai pot face analogii cu acești autori?*

P. Ch. - Nu-mi dau seama. Este dificil să întrevezi ultima semnificație a unui roman la care lucrezi. Stilistic, ultimele mele cărți îmi par mai puțin baroce, mai pline de febră. În „Blocada” eram un om al mării care dialoga cu întoarcerea amenințătoare a valurilor. Ulterior am avut nevoie de mișcări fulgurante pe tabla de șah a vieții și cred că aceasta se vede și în stilul meu actual.

V. A. - *Dramaturgia nu vă mai tentează?*

P. Ch. - Nu. Prima piesă de teatru, rămasă în manuscris, am scris-o la 17 ani. O poveste insolită cu o prostituată, un ceas pierdut, un cioclu și o bătrână care agoniza. Într-o bună zi, Gheorghe Dinu, de la ziarul „Ecolul”, unde făceam cronică plastică, mi-a cerut „și ceva literatură”. I-am dat-o, i-a transmis-o lui Petru Comarnescu și acesta a fost entuziasmat. Eram șomer, n-aveam nici un mijloc de trai. M-a angajat la Direcția Generală a Teatrelor, a menționat elogios piesa în prefața „Blocadei”. În 1945, am mai scris o piesă, „La farmecul nopții”, care a fost tipărită de editura Fundațiile Regale și a câpătat „Premiul scriitorilor tineri”. Dar în 1948 comuniștii m-au „epurat”. Am mai avut o legătură cu teatrul prin 1955 când am făcut figurație, cu ziua, la Teatrul Tineretului. Atunci am trăit coordonate teatrale într-o ipostază jalnică.

V. A. - *Pentru a vă păstra libertatea interioară ați renunțat, un interval din viața dumneavoastră, la munca intelectuală. A fost o formă de umilință sau de orgoliu?*

P. Ch. - A fost o formă de demnitate, pe care umanitatea a păstrat-o mereu, poate cu originea în Grecia antică, așa cum a arătat Boetius. O demnitate a omului care are de ales între principii, pe de o parte, și alternativele de supraviețuire, pe de alta. Este vorba și de supraviețuire literară. Unii au fost înspăimântați de anonimatul celor care au refuzat să colaboreze cu lunga stăpânire comunistă. Scriitorii „pe linie” au ales drumul gloriei acceptate partinic.

V. A. - *Dumneavoastră ați urcat „Treptele nedesăvârșirii” cum mărturișiți în titlul uneia din ultimele cărți. Până la urmă a fost chiar o „nedesăvârșire”?*

P. Ch. - Nu, din punctul de vedere al vieții sufletești. În privința înfăptuirilor poate. Una este când îți propui la tinerețe obiective pe care, în timp, le realizezi, ca Goethe de pildă, și alta când drumul îți este întretăiat de furtuni, în care însăși frumusețea lumii se întunecă.

V. A. - *Vă mulțumesc pentru amabilitatea de a-mi da acest interviu.*

P. Ch. - Eu vă exprim întreaga mea grațitudine.

Interviu realizat de

Victoria Anghelescu

constantin buiciuc

Va veni o zi

Și într-o zi
n-ai să mai vii.
Casa va fi goală,
uriașă,
se va clătina pe valurile
pământului
și se va scufunda încet.
Pe la geamuri
va trece
meduza minerală.
Și gândul tău,
de la marginea prăpastiei,
va veni,
ca o rază a soarelui de la apus.

Ca perle false

Păzește dimineața de lupi
și seara de hiene!
Norul verii atârnă deasupra.
Tu vii
printre uriașele margarete
ieșite din spumă verde.

De cerceii pomilor atârnă cireșe
și aerul uscat
ne înconjoară
încrămăcând.

Frunza spartă
se vaită
lăsând ațe albe
în fântână.

Mă mișc prin somnul
amiezii
spre cumpene.

Un fir de măr
se zbuguie mărunț
pe pagini și pe ecrane.

Am devenit mic
și steaua verii
îmi toarnă lumină
în creștet, în cascade.
Mă ascund sub frunze,
răsuflu abur
și curg lacrimi ca perle false.

Stadiul de gigantă roșie

Din singurătate
înflorește tulpina
transparentă,
înconjurată de ape.

Tu nu mai vii
pe la colțurile
viu colorate
ale zilelor.
Rămân pustii
florile dintre timpuri
și armele ruginesc
pe panoplii.

În catifea se îmbracă
încet ornicul
argintiu,
coborât din turn
pe o pară de rază.

Desigur, soarele
descindea sub orizont
în fierbinte sfârșit roșu.

Aparent nemuritoarele

Așteptăm mereu
un colac de salvare;
prin care plonjează
păsări cu aripile strânse
și se întorc cu argintii pești
în cioc.
Și ne jucăm de-a baba-oarba,
apoi nu ne mai jucăm deloc,
lovim cu degetele amorțite
ușile de marmură, grele,
verticale,

ne batem teoretic, în vise,
pe dealuri clasice - cum spune poetul -
cu portocale
și ni se zbârlește părul
de spaima cenușiilor zile
când se vor usca în sticle
aparent nemuritoarele zambile.

Cuvintele mi se prefac

Cuvintele stau în alveole,
în lăcașe,
ca niște cartușe,
ca niște sofisticate bomboane franțuzești
cu straturi fine,
suprapuse,
și nu le pot lua
cu acel fragil clește argintiu,
căci el mi se prefacă în flutere
zburând în bezna pădurii.

lucreția bârlădeanu

Triumphi

I
Cândva demult
am descoperit
pe mama și tata
dansând prin flăcările iubirii
tablou tulburător din Țara Copilăriei
unde culorile nu se-ofilesc
și odată cu trecerea anilor
luminează
și
înverzesc

II
Micuț fiind
fiul nostru
s-a sprijinit copăcel
să ne vadă cum ne sărutăm
de lanul galben al unui inel
ce mă legăna amețitor
între bărbat și fecior

III
Astăzi
înmărmurită
mi-am văzut băiatul
strâns îmbrățișat cu-o fată -
două păsări cu-aripele albe
gata să străbată Înaltul
P.S.
Trei
imagini din carul
cu vreme dezvoltate
perfect pe pelicula inimii
mele stau în vârfurile ascuțite
ale triumphiului ce-mi adună viața
și o desCERNE

Moștenire

Tatăl meu
temându-se de friguri mari și ninsori
a adunat pentru mine
snopi de căldură
de pe miriștea amară a veacului său
și i-a așezat grămăjoară
zidind un stâlp de lumină
de la temelia casei
până subt căpriori

Astăzi
mă-ntorc în trecut
ca-ntr-o casă de economii
și investesc capitalul lăsat de tata
în para sângelui
copiilor mei

Oglinzi otrăvite

Cimitirele nu au fântâni
O fi existând un ordin
dat de Cel-de-Sus
să nu se sape
ca nu cumva cei vii
văzând în adâncurile lor
chipuri dragi
ce au reședință în lumea cealaltă
să nu uite de cele două dimensiuni
Viață și Moarte
și să sară
nebuni
în ape

Condiții climaterice

Sângele meu
încearcă să încapă
iarăși în albie
după furtuna nebună
în care s-a zbuguiat

Castelele de nisip
unde îngropasem
în grabă Timpul
de pe ambele maluri
s-au surpat
fără a purta
cel puțin
o cruce la cap

Corabia
ce legăna iarăși beată
o fantomă
pe Fluviul Roșu
a naufragiat

Descântec

Au mai rămas
câteva zile frumoase de toamnă
Scoate profit din ele
Absoarbe cu sufletul
precum c-un burete
zgârcitele raze de soare
atât de prețioase acum
și investește-le în vлага sângelui tău
inert
obosit
Deschide larg ferestrele ochilor
și las-să flutere în preajma lor
frunze luminate
înflăcărare de dragoste
Chiar ploaia
inoportună și rece
primește-o ca pe-un mesager
că și-n descompunere
un fir de nouă viață
există!
Îl vezi?
Îl auzi?
Și te implor
Lucreția
nu mai fi tristă!

Întâlnire

Nu ne-am întâlnit
doar în doi

Dincolo de mine mai respira
prin dealuri de timp
și fuioare de spații
ce-a fost odată
poate chiar nesuferită
dar totuși
Țara ta

Nici tu nu erai singur
În spatele tău
emana
o energie cutremurătoare
inima Europei
amplificată de chipul
de vocea
de dragostea ta

Nerăbdători s-au pornit
prin sângele nostru
unul în întâmpinarea celuilalt
caii iubirii
într-un trap nebun
sperând c-ar putea să se-ntâlnească
într-un „vrais histor d'amour”

Veghe

Aseară am ținut
toată noaptea
aprinsă
lampa ochilor mei verzi
în speranța
să-ți călăuzească gândul
pentru când ai vrea să-i revezi

Azi
am pavat un drum alb de pastile
pentru inima mea
ce de prea lungă-așteptare
se ofilesc

CUVINTE EBRAICE ÎN ROMÂNĂ(I)

de
MARIANA PLOAE-HANGANU

Deși lexicul și structura limbii române sunt în cea mai mare parte de origine latină, nu este mai puțin adevărat că româna a primit direct sau indirect și alte influențe. În ceea ce privește lexicul, printre elementele de altă origine decât cea latină, locul principal l-au avut fără îndoială cuvintele provenite din substrat. Cronologic ar trebui să menționăm apoi influența din greaca veche, realizată în întregime prin intermediul latinei, urmează apoi influența germanică, o presupusă influență avară și, în sfârșit, influența slavă, importantă atât la nivel lexical, cât și gramatical.

Postulând originea latină a românei, ne referim în special la latina dunăreană, cum a fost ea numită de profesorul I. Fischer; româna nu a suferit ca celelalte limbi romanice influența latinei ecleziastice sau medievale atât de prezentă în structura lingvistică a celorlalte limbi surori. Traducerea latină a Bibliei, cunoscuta **Vulgata** de către Sfântul Ieronim, aprobată de Conciliul de la Trent în 1546, face accesibile predicatorilor și enoriașilor, scriitorilor și cititorilor, știutorilor de carte și analfabeților cărțile sfinte ale evreilor. Cuvintele și expresiile de origine ebraică intrate în limbile occidentale pe cale biblică au trecut prin intermediul scrierilor religioase, mai târziu al literaturii, și în alte limbi chiar și în română. Evident, date fiind condițiile istorice, ebraica era mai puțin cunoscută la noi. În secolul al XV-lea, și în special în secolul al XVI-lea ebraica era în Occident una dintre cele trei limbi erudite ale epocii, alături de latină și greacă. Primii autori de gramatici din Occident, deși operele lor erau bine structurate după modelul latin, se refereau nu de puține ori la limba ebraică.

Toate acestea desigur nu au existat în română. Primele noastre gramatici se realizează după model romanic, târziu, iar influența lexicală ebraică se manifestă prin intermediul scrierilor religioase, foarte puțin și al literaturilor occidentale, cel mai adesea. Există în textele literare numeroase denumiri ale lui Dumnezeu care la origine sunt cuvinte ebraice: **Iehova, Sabaot, Adonai**, nume de îngeri: **heruvimi, serafimi**, nume de demoni și monștri: **Satan, Belzebut, Belial**. Noul testament preia și el numeroase nume proprii sau termeni religioși din limba ebraică: **amin, aleluia, Paști**.

bujor nedelcovici

MENTALITATE ORIENTALĂ

18 decembrie

* Azi n-am chef să trăiesc! Chef = dorință, voință, dar și petrecere. Unde să fug? Cum să iau o vacanță de la viață?! Aș vrea să dispar pentru o zi sau două și apoi să mă întorc sau ... să rămân definitiv „acolo”.

O să las pe ușă un bilet (prins cu o pioneză) pe care o să scriu: „Plecat într-o vacanță de-o viață! Reveniți mai târziu!”

21 decembrie

* „Din nefericire pentru tine - îmi spune un prieten francez - te-ai născut într-o țară de cultură europeană (latină), dar cu o mentalitate orientală”. Mă surprinde exactitatea diagnosticului. Deosebirea dintre „cultură și civilizație”.

Îmi este teamă că în viitor, datorită „fibrei noastre valahe”, atât de puțin rezistentă (sau poate foarte rezistentă și nu ne dăm seama că suntem un popor bătrân), se vor accentua vechile noastre boli sociale și morale: corupția, arivismul, oportunismul, nepotismul, lupta pentru putere, lipsa de conștiință și răspundere publică și profesională, amoralismul politic, naționalismul, xenofobia, obsesia pericolului exterior și credința că suntem victimele unor comploturi internaționale, necesitatea unui om forte și providențial care să ne scape din haos etc.

Poate cuvintele adresate Poloniei de Grombrowicz în 1958, când se afla în Argentina, sunt valabile și pentru noi: „Polonia pare gândită de un sinistru nebun! Obscuritate, sufocare, insecuritate, neliniște... O națiune ignorată, național-democrată, certărească și indolentă...”

Și totuși, să nu ne pierdem... nu speranța (nu sunt nici optimist și nici pesimist), ci luciditatea și încrederea că un „ciclu se va închide” și alt ciclu se va deschide. Depinde când?!

5 ianuarie 1991

* Cârpați de cuvinte!

În loc de **adevăr** să așez **autentic!**

Două tragedii ale Secolului XX:

- cuvintele și-au pierdut sensul lor autentic.

- lumea se află la „vârsta epilogului”: o lume fără Dumnezeu și fără Verbul fondator.

Cuvintele au devenit de nisip. Frazele sunt precum niște amorfe sparte și găsite pe fundul unui ocean. Au aparținut unei corăbii cu pânze în care **logosul** își păstra înțelesul inițial: cuvânt, discurs, ordine cosmică (Heraclit), rațiune divină (Filon Iudeul), Sfântul Duh: a treia componentă a Trinității...

Autentic! Rezistă doar câteva clipe! O să-l înlocuiesc cu...

12 ianuarie

* Avantajul unui **Jurnal** (chiar infidel) este că pot să-l scriu la un bistro. Gust din cafea, trag din pipă, mă uit pe fereastră la trecători și mai aștern câte un gând pe hârtie.

Un roman mă țintuiește pentru câțiva ani în casă și în singurătate. Scrisul ca asceză, penitentă (pentru o vinovăție inconștientă) și monahism laic. Chiar și o respirație străină mă poate tulbura pentru a intra în fiecare zi în dialog cu personajele mele și cu Dumnezeu. Deschid rareori ușa unui vizitator care ar vrea să intre în chilia mea din „La Folie Méricourt”. Acum sunt liber! Cât timp? Până în ziua în care o să aud în mine un glas: „Din clipa aceea a început să rădă!” Și o să-mi spun: „Iată! Este prima frază din viitorul meu roman! Dacă am «vocea», personajul, am romanul...”

Până atunci încerc să profit. Stau la bistrul **Le termometre** din „Place de la République”. Dacă vreți să ne întâlnim aici, veniți pe la ora 16. Sunt în fiecare zi. Putem să bem împreună o cafea...

23 ianuarie

* „Gare de l'Est”.

Aștept un prieten care sosește cu trenul din România. M-a rugat să-l întâmpin la gară, vine pentru prima oară la Paris. Privesc peronul înșesat de lume. Zgomote, strigăte, îmbrățișări... Ce-ar fi să-i văd pe părinții mei?! Imaginația începe să lucreze și să-i „zămislească”. Mama poartă un taior alb, pantofi cu tocuri înalte, iar pe cap are o pălărie cu voaletă, moda anilor '30. Tatăl meu, ofițer de roșiori, este îmbrăcat cu uniforma de gală: cizme cu piteni, pantaloni cu vipușcă roșie și strânși pe picior, veston cu brandenburguri, chipiu înalt (model francez) și cu cozorocul puțin înclinat.

Peronul se goleşte treptat de lume. Prietenul meu n-a venit... În depărtare, la capătul cheiului, zăresc două persoane ce mi se par cunoscute. O doamnă într-un taior alb și un ofițer. Se apropie treptat. Acum îi văd cu claritate. M-au recunoscut și îmi fac semne cu mâna.

Sunt ei! Părinții mei! Chiar dacă au murit în urmă cu câțiva zeci de ani...

3 februarie

* Nu pot să ascult muzică simfonică? Am câteva discuri, dar ezit de fiecare dată când trebuie să pun în funcțiune pick-up-ul. Poate n-am ajuns să am reculegerea și liniștea sufletească și (în special) mentală care să-mi îngăduie să rămân singur în fața unei sonate de Chopin. „Cum să nu gândești când ascuți muzică?” Condiție esențială! „Să nu gândești că ești în exil! Atâta tot! Și să fuzionezi perfect cu frazele muzicale și cu ritmul unei simfonii”. Sunt convins că în curând va sosi ziua în care „non-gânditul” îmi va da posibilitatea să-i ascult din nou pe Mozart, Haydn și în special... **Ave Maria** și **Le Roi des aulnes** de Schubert.

PETRE STOICA O VERSIUNE ANTIRETORICĂ A VIETII

de GEO VASILE

Cel care a mizat totul pe o carte, o are, iată, la începutul acestui an incert „Uitat printre lucruri” este o carte provenită din 20 de cărți de poezie publicate între 1963 și 1996, o antologie de autor ce vede lumina tiparului în râvnita colecție BPT a Editurii Minerva. La sfârșitul celor 213 pagini de versuri Petre Stoica ne privește de pe coperta patru, în ciuda izbitoarei sale asemănări cu președintele României, cu sentimentul datoriei împlinite, al clasicului în viață ce, alături de Nichita Stănescu, a fost promotorul schimbării la față a poeziei noastre în anii '70. În rafinatul său studiu exegetic, iluminat de semnificative detalii de istorie literară, Cornel Ungureanu îl apropie pe Petre Stoica de Vasko Popa, „legați de afinități electivă definitorii pentru zonele de contact etnic”. Om al Banatului multietnic, născut acum 67 de ani, autorul, filolog și germanist de prestigiu, ale cărui începuturi se asociază cu destinul revistei **Steaua** și liderul acesteia, A.E. Baconski, cu boema bucureșteană din jurul lui Dimitrie Stelaru, cu europenismul de la **Secolul XX** unde a lucrat, Petre Stoica și-a dat măsura întregului talent în cărți de poezie originală, în traduceri din poezia germană și austriacă, în eseuri și memorialistică; a călătorit, a fost premiat (3 premii ale URSS, 1976, 1980, 1991) și răsfățat de critică. Poezia sa este tradusă în publicații și antologii din Europa, SUA, Canada, URSS, America Latină. Din 1995 Petre Stoica s-a retras la Jimbolia, unde a pus de-o fundație culturală româno-germană; ceea ce nu e rău, fiind și mai aproape de vestul european, la marginea „imperiului”. Personal, noi îl vedem pe autorul din „Manevrele de toamnă” locuitor ideal la Trieste, ca mittel-european ce se află, în dialog cu Claudio Magris, eventual. Impresionanta recoltă de cărți antologate cu înalt simț critic în „Uitat printre lucruri uitate” poate să-l dezarmeze pe cititorul frivol; iar celui suspicios să-i inducă bănuiala că ușurința cu care Petre Stoica a scris peste 30 de cărți s-ar datora unei disponibilități verbale excesive, pe numele său ilustru **facundia** sau a unei autoexcitații de a improviza à tout prix. Nimic mai fals. Poetul și-a asumat scrisul ca singur și singular fel de a trăi, în numele unei vocații irepresibile și al unui talent prodigios. Începând cu „Pietre Kilometrice” (1963), „Miracole”, „Arheologie blândă”, „Melancolii inocente”, „Bunica se așează în fotoliu”, „O casetă cu șerpi”, „Sufletul obiectelor” și terminând cu „Iepuri și anotimpuri”, „Copleșit de glorie”, „Prognoză meteorologică”, „Tango și alte poeme”, „Piața Tien An Men”, „Manevrele de toamnă”, poezia lui Petre Stoica a avansat și devansat în inspirație și stil, aproape tot ce-au scris camarazii săi de generație, de la Virgil

Mazilescu până la Mircea Ivănescu sau Emil Brumar, fiind, cum spune și Cornel Ungureanu, una din lecțiile pilduitoare de zbor al optezeciștilor. Petre Stoica are un desăvârșit simț al scrisului **interesant**, un control critic ce nu-și îngăduie să somnoleze, fie că este vorba de privesți, scenarii, figuri ale provinciei rurale, fie că panoramează topografiile și stări ale orașului copleșit de trecutul său „imperial”.

Realul sortit uitării este scos din anonim prin tragerea sa în poezie. Intuiția eternității în cotidianul anodin devine pasiunea poetului. Banalul și fundătura ascund **miracole**, invazia de concret și materialitate nu exclude girul poetic. Chiar și lucrurile de gust îndoielnic sunt bântuite de neliniște, nesiguranță, neșansă. Chiar și dramele mute au vocație cosmică. („Cândva în iulie”). Reședința de plasă, cirul, filmul mut, profesorii de gimnaziu, fotografia de grup cu „bunicul, de-abia sosit din America” au umanitatea lor specifică, dispun de resurse dramatice ieșite din comun. A căror manifestare nu poate fi eternizată decât de un poet cu toate simțurile în alarmă, cu o priză neobișnuită la înfățișările și numele concretului, cu un har excepțional de a developa fotografia ștearsă a realului. În „Arheologie blândă” poetul își face o datorie din a revendica figurile și locurile copilăriei și adolescenței, părinții, bunica, vecinul, frizerul, tociarul, ș.a.m.d., ca pe un topos al mitologiei proprii vieții și opere: un spațiu privilegiat de întoarcere pe firul memoriei. Al unei memorii generoase de fiu și geniu al locului ce are harul de a da înapoi „caruselul timpului”. Poetul-cărturar își îngăduie o întâmpinare biografică la Hesiod, aluzie la falsul său tratat de poezie bucolică. Cu emoționantă virtuozitate ne transmite regretul său „La scufundarea vasului titanic”. Cu rafinată ironie schițează tablouri vivante din les annés folles, duhul poetului Vine adînd benign. În epocă poetul se simțea extraordinar ca „șambelan la curtea coniacului”: scria „partituri de dragoste și iarna/mă duceam la french cancan pe atunci/stăpâneam și aerostate cu heliu parcă mă văd/suflând din trâmbiță deasupra orașului”. Decăzut din viață în artă, scribul recunoaște: „în prezent sunt un biet poet premiat/cu frunze de urzici Doamne cât de trist/am fost aseară pe când alergam prin ploaie/după ultima literă”. Ca un crepuscular ce se respectă, Petre Stoica n-a pus preț pe idealuri filosofice, religioase, politice sau

științifice, și nici pe retorică. Aversiunea pentru retorica aulică este leită pe măștile multiple ale poetului în recital, când melancolic, ironic și elegiac monarh detronat, când nebun al regelui, delirant și truculent restaurator al lucrurilor și figurilor uitate la marginea imperiului. Ca „un biet acar pe linii secundare”, poetul își anticipă încadrarea postumă cu acuratețe și maximă expresivitate: „un bețiv cu premii la academia păsărilor dar/purta cunună de paie ura delicatetea ștampilelor/și umbla printre noi călare pe diavol de ce de ce/ în secetoasele zile dirija un triciclu cu abur/din goană binecuvântând tămăia măgarii și lacrima/noi eram dirijori el un biet acar pe linii secundare (...)”. Valențele lirice ale derizoriului și anodinelui apar în câteva tablouri din „Sufletul obiectelor”, în timp ce poemele din „Iepuri și anotimpuri” sunt introduse de cuvinte-cheie de sol a unor melodii, reculegeri, obsesii, gen „aceste mâini care îndoie o potcoavă în formă de inimă/aceste mâini care tremură pe coapsele de gresie ale femeii/aceste mâini care golesc tărășia timpului din ceasul de perete/aceste mâini care închid ochii morților din fotografie/aceste mâini care arată viitoarea direcție a vântului/aceste mâini înstelate în contextul albastru al zilei”.

Cel ce și-a făcut din baroc o categorie ideală de trăire și interpretare a vieții elaborează superbe discursuri antinomic contribuind și deconstruind cu rigoare dată de zădărnicie chiar în poemele erotice, gen „Aproape o elegie”. Poetul se ocupă cel mai mult cu reabilitatea dezolării din natură și din falsurile ei culturale și antropomorfe, scriind false idile, false pastorale, false pasteluri, false **ocasioni**: „Pe aici nu vine nici un tren/pâinea este adusă cu oarecarul întârziere/o găină golașă râcăie în bălegarul drumului/și găsește un cercel de argint/inginerul silvic mănâncă semințe de dovleac/se apropie ziua nunților sărbătorile vagi/cu hârtie creponată nașii au căzut în fântână/și sătenii beau din borcane vin nou/sau prind raci pe malul râului ușor oxidat/și totuși/uneori mai sosesc și scrisori”. Suavul degustător de civilizație genuină, „copleșit de glorie”, se descrie într-o „existență banală”, pitoresc și fals integrat în sărăcia lucie franciscană „Prognoza meteorologică” oferă multe informații, nu despre vreme, ci despre **vremuri**, disidența civică a poetului fiind veritabilă și nedesmințită („Elegie”, „Note banale”, „Administratorul”). Cu o tristețe înfiorătoare scrie Petre Stoica despre **morții noștri dragi**, cu patosul și jubilația psalmistului scrie de dragoste. Cel ce și-a topit ochii pe lexicoane, dar și pe „geometria monarhică” a femeii, nu pregetă să epateze în flux continuu copleșitor în inventivitatea sa oximoronică și autoironică: „în această noapte mănânc pâine cu unt/și-mi pipăi rubinele din ficat/o femeie frumoasă părăsește hotelul/plânge în hohote și-și scutură trupul ars de tristețe/da în această noapte fatidică se naște cel mai nefericit poet din câți a cunoscut omenirea/și totuși menirea spadei rămâne aceeași/pe sternul învingătorului doarme un scorpion/pe scutul învinsului veghează un miel/în această noapte/astronomii calculează distanța dintre ficțiune și realitate”. Sub pana lui Petre Stoica abstracțiunile se umanizează, își relativizează severitatea, semantica tocită a vieții până la golirea de sens, capătă pliuri și unghiuri senzuale. Tehnica sa reordonează în insolit semnificațiile. Un **gullare** unanim și ubicuu, un uomo libero ce mistifică voluptuos cele câteva adevăruri între care omul fără Dumnezeu e ostatec, în numele unei vaste tragicomedii. Ce este și nu este din această lume.

IORGA, APOSTOLUL

de GEO ȘERBAN

Începută în urmă cu peste două decenii, editarea seriei de **Scrisori către N. Iorga** ajunge, acum, la abia la volumul 5. Dificultăți numeroase - și nu numai financiare, ca în anii recentii - explică ritmul anevoios. Numai la secția de manuscrise a Bibliotecii Academiei Române se păstrează 431 de mape voluminoase cu corespondență primită de ilustrul istoric, din țară și străinătate. Dar scrisori se mai găsesc la Arhivele statului, în unele colecții private și de familie, plus în publicațiile vremii. Se cere, așadar, o muncă imensă de cercetare și selecție pentru a le aduna laolaltă. Primul care a îndrăznit să investigheze tot acest vast teritoriu și să fixeze jaloanele amplei acțiuni de recuperare a fost istoriograful Barbu Theodorescu, bun cunoscător al moștenirii spirituale lăsate de Iorga, fiindu-i, ultima perioadă a vieții, colaborator apropiat. Vârsta și-a spus cuvântul, din păcate și fostul colaborator n-a apucat să realizeze decât două volume din proiectul ambițios. Al treilea volum apărea în 1988, al patrulea în 1992, îngrijite de Petre Țurlea, care - între timp - dădea și o sinteză solid documentată: „Nicolae Iorga în viața politică a României”. Ștafeta glorificării a trecut astfel în mâini la fel de experte. Avna, perseverența și o singură stăpânire a materiei cu viziunea largă, competentă, asupra multiplelor implicații în epocă, interferențe și relații ce fac substanța personalității lui Iorga, își pun amprenta pe restituirea paginilor intrate în cuprinsul volumului 5 de scrisori primite între august 1916 și decembrie 1918.

Este intervalul cu adevărat cumplit al participării României la primul război mondial; până să-și înscrie contribuția la triumful puterilor occidentale asupra mașinii de război prusace, țara își

vede o parte din teritoriu ocupat, suportă asprile retragerii, acceptă prețul unor grele jertfe în vederea realizării idealului național al reîntregirii. Pe fondul dramaticelor vicisitudini, i-a fost dat lui Nicolae Iorga - cel mai adânc cunoscător al jertfelor românești din trecut pentru păstrarea ființei integre - să devină catalizatorul conștiințelor populare, suportul energiilor chemate să susțină efortul de război de la simplii soldați până la conducătorii statului. Din primele momente ale mobilizării, priviri se îndreaptă din toate direcțiile spre învățatul creditat cu puterea miraculoasă de a rezuma în persoana lui întreaga înțelepciune acumulată de-a lungul istoriei și - pe baza ei - știința de a identifica, în prezentul teribil, căile propice unui viitor demn, armonios. Simplul fapt că i se pot adresa în scris înseamnă verificarea propriului devotament și fermități de credință pentru combatanți, încă de când se pregătesc să intre în focul bătăliei: „Când steagurile noastre vor fâlfâi în zărilor pământului pe care ne ducem să-l cucerim cu jertfa noastră - îl asigură tânărul ostaș, viitor scriitor, Alex. Lascarov-Moldovanu - vom avea înaintea imaginea plină și frumoasă a Apostolului de acum”. Mesaje vin chiar din zona fierbinte a luptelor: „Din fundul unei tranșee, peste care zboară stoluri de obuze și șrapnele, vă rog să primiți salutul unui vechi discipol...” Curând, se adaugă mărturiile bărbătești din partea răniților: un arhitect, chemat la datorie ca ofițer de rezervă, are ambele mâini în suferință, dar apelează la serviciile altcuiva, să aștearnă în numele său câteva rânduri către magistrul, fără a bănuși, probabil, că erau și ultime gânduri, întrucât medicii se zbateau în zadar să-i salveze viața.

Pe deasupra comunicatelor oficiale, laconice,

calculate, aceste scrisori reflectau, fără echivoc, chiar starea de spirit, pulsul opiniei publice. De aceea, Iorga le rezerva loc, unora, în coloanele ziarului său, „Neamul românesc” iar pe cele mai multe le utiliza în editorialele asupra situației la zi, transformate, astfel, în dialoguri la scară națională. Popularitatea „Neamului românesc”, avea să sfideze orice concurență. În corespondența primită de Iorga abundă problemele că ziarul său ajunsese hrană sufletească indispensabilă pe linia întâia a frontului ca și pentru cei pribegici, până și prizonierilor ajunși în îndepărtate lagăre siberiene. Miniștrii diplomați, intelectuali de prestigiu din țară și străinătate se contaminatează, prin intermediul „Neamului românesc”, de suflul înaltelor convingeri și exigențe morale promovate de Iorga. El însuși, încurajat de opiniile exprimate în avalanșa de scrisori, avea permanent în vedere - pe lângă bătălia contra dușmanului invadator - perfidia dușmanilor lăuntrici: sustragerea de la datoriile momentului, egoismul rapace, apatia ori reversul ei, sterila agitație demagogică. Profiturilor de pe urma greutăților conjuncturale, patrioților de ocazie, exponenților corupției politicianiste le opunea angajamentul prin fapte pentru a salva onoarea țării și a-i asigura, mai departe, locul cuvenit în orbita civilizației europene.

Pentru probitatea și consecvența campaniilor purtate de Iorga, scrisorile ce-i soseau conțineau aprecieri măgulitoare. Semnificative într-un înalt grad erau aprecierile profesorului Mihail Dragomirescu, dintr-o generație anterioară, care îi declara în septembrie 1918: „Rolul de reconfortant sufletească pe care îl joci cu deosebire de doi ani încoace, al unui întreg neam ce aspiră la întregire - a intrat în istorie - și nu ți-l va putea micșora nimeni, fiindcă e drept, dezinteresat și mare, oricâte inimizități ți-ai atrage. În afară de omul, care ca orice om poate să greșească, stă stâlpu de lumină al personalității dumitale, care păstrând o anume direcție neconținut, neobosită și totdeauna de o bogăție sufletească fără seamăn, devine însăși axa de cristalizare sufletească a neamului, ce până să se întregască e nevoie să treacă prin greutățile de astăzi”.

Cărturarul buzoian Nicolae Peneș ne-a dăruit - în preajma sărbătoririi a 145 de ani de la naștere - o nouă carte despre I.L. Caragiale, în care și-a propus să dezvăluie/comenteze câteva „aspecte mai puțin cunoscute” din viața marelui scriitor și cu precădere să lumineze perioada dintre toamna lui 1894, când - în urma respingerii comedii sale de la Premiul Academiei - se instalează la Buzău, ca „negustor” („comersant”) la staurantul gării, după ce - anterior - mai exercitase această profesie la berăriile din Gabrovani și Șelari, iar ulterior la berăria Gambrinus, din București - și 1896: „Nu este, credem, lipsit de interes - notează eseistul - să arătăm că I.L. Caragiale nu s-a stabilit la Buzău chiar întâmplător” (p. 36). Avea - în această privință - exemplul lui C.D. Gherea, care deținea restaurantul din gara Ploiești, cât și „unele interese de familie”... (p. 36).

Meritul lui Nicolae Peneș constă în epuizarea aproape quasi integrală a documentelor referitoare la această perioadă și în faptul că insistă și asupra integrării scriitorului în „mișcarea culturală a urbei Buzăului de la sfârșitul secolului trecut și începutul celui prezent” (p. 6), pentru a pune astfel și mai bine în lumină personalitatea scriitorului: „Nestatornicia, un soi de neastâmpăr vital, a fost una din trăsăturile firii dramaturgului” (p. 33), cum și a ipostazei de „homo politicus” (p. 41 și urm.). Ceea ce l-a caracterizat pe „nenea Iancu” în această ipostază a fost - după cum notează eseistul - „dorința nestăvilită de a nu se cantona în idei politice îmbătrânite, stoarse de ideal și de viabilitate practică” (p. 54). În finalul acestui prim eseu (**Caragiale, comersant la Buzău**), autorul respinge etichetările nedrepte aplicate omului și operei sale: „Dar dincolo de orice etichetare, Caragiale a fost un om cu bucurii și necazuri, cu aspirații și neîmpliniri, generos și uneori ranchiunos, umil și măreț, grav și pisicher, mucalit și profund, sincer și machiavelic” (p. 66).

CARAGIALE LA BUZĂU

de SIMION BĂRBULESCU

Următorul micro-eseu (**Politică și... delicatose**) insistă în continuare asupra crezului politic al acestuia în a-și dovedi sieși și altora că lumea poate fi schimbată prin acțiune politică” (p. 67).

Mult mai semnificativ ni se pare cel de-al treilea eseu (**Caragiale și lumea sufletului românesc**), în care ca și până acum - recurge la montajul de citate („Fie-ne iertat abuzul de citate” - se adresează el cititorului; p. 106) din Mircea Iorgulescu, Gabriel Cocora și **per excelențiam** din Nicolae Steinhart, pentru care **Scrisoarea pierdută** „reprezintă una din marile creații ale umanității sub aspect estetic și etic, **adânc înfiptă în creștinismul cel mai curat și mai practic**” (p. 107).

În sfârșit, ultimul eseu (**Caragiale în amintirea buzoienilor**) selectează opinii critice din presa timpului cu privire la Caragiale. Cartea se încheie cu un bogat aparat de **Note** și o **bibliografie selectivă** (enumerând 33 de titluri), iar, în final, cu reproducerea pe 16 pagini a unor fotografii de epocă.

Deosebit de semnificative mi s-au părut însă opiniile despre această carte ale prof. univ. dr. docent Ion Zamfirescu (ale cărui cursuri le-am audiat și noi în anii studenției) și căruia îi este dedicată „ca un sincer omagiu, pentru cei 90 de ani împliniți la 7 august 1997”. Iată câteva din opiniile sale: Cartea lui N. Peneș este - scrie d-sa - „vie, expresivă, convingătoare”, în care „episodul negustoriei lui Caragiale la Buzău ne este înfățișat

într-o lumină caldă, plină de înțelegere”, pentru ca, mai departe, să respingă ideile unor discutabili comentatori care apreciază că opera lui Caragiale n-ar avea profunzime și semnificații aparte: „Auzim, drept explicații, reducții ca acestea: subiecte mici, întrigi în parte împrumutate sau cusute cu ață albă, repetări oarecum stereotipe pe teme de adulter, soți înșelați, o scrisoare care se pierde și este regăsită la comandă, deci un univers limitat, puțin interesant în sine. Și, în plus: ticuri verbale, nume caricaturizate, căutări de efecte prin sarcasm și cruzime ironică. Faptele, însă, nu se opresc aici. În această privință, expunerile și argumentările (lui N. Peneș - n.n.) găsesc nota justă. Da, într-adevăr, din pana lui Caragiale picură multă satiră. Dar nu o satiră menită să taie capete, ci una spirituală, psihologică, adăpostind în ea simpatie pentru ființa umană și pentru apărarea ei” (apud: scrisoarea expediată autorului cărții pe 2 decembrie 1997).

Ce s-ar mai putea adăuga în afară de faptul că lucrarea lui Nicolae Peneș este oportună, mai ales în contextul acestei epoci de tranziție pe care o parcurgem, când Caragiale este mai actual ca oricând. Cele patru eseuri care alcătuiesc volumul cărturarului buzoian Nicolae Peneș se citesc cu deosebit interes, dar și cu plăcere, autorul posedând arta împletirii propriului comentariu cu citate deosebit de expresive, într-un montaj menit să dezvăluie laturile semnificative ale omului și ale scriitorului...

SPLEENUL DE DUPĂ PERDELELE DE FUM

de ȘTEFAN ION GHILIMESCU

Lumea crepusculară a sfârșitului de secol, după cum s-a arătat și confirmă mai toți istoricii, care - mai aproape de noi - au pus chiar și ordinatoarele să compare 1900 cu 1400 și 1700 cu 2000, în foc încrucișat, se pare că nu este o lume tocmai sănătoasă. Ori e prea bătrână și obosită, ori e guvernată de imaturi, ori de-a dreptul de descreierați, ori... deloc! Scurt pe doi, decretează jurnaliștii, barbaria este în floare! Însă situații de acest gen s-au mai văzut, nu este așa? Nu este cazul să dramatizăm acum...

După înfrângerea Cruciaților la Nicopole de către Baiazid (!), pentru a mai îndulci soarta falcionilor cavaleri francezi, binecunoscuții cronicari ai veacului al XIV-lea, Méziers și Deschamps, au compus, unul: *Epistre lamentable et consolatoire*, celălalt: o lungă baladă pentru căderea francezilor la Gurile Dunării. Nimeni în epocă, din câte se știe, nu s-a gândit să scrie în schimb nici măcar un rând de compasiune vizavi de soarta ciompilei și jacquerilor masacrați fără milă anterior.

Revoluția română din 89 - ca să revin la zi -, în primele ei ceasuri (puține, de altfel), părea să descătușeze energiile unui popor redus mai bine de cincizeci de ani, sub teroarea comunistă, la simpla condiție a plătitorului de biruri. Utopia „revanșei”, ca orice utopie măcinată de prea multe contradicții, a sfârșit lent dar sigur într-o teribilă degradingoladă

morală. Așa se face că fieștecare la noi își plânge nenorocul istoric...

Poezia înaltelor sentimente și a plusului de uimire pe care o propovăduia un Saint John Perse și la care poeții acestei țări vor fi visat în acei ani îndeajuns, de mult uitată fu, ori ascunsă prin tainice sipe. Lupta inegală cu lingoarea apăsătoare a sfârșitului de veac și de mileniu scoate în arenă cohorte de poeți dezamăgiți, debusolați și clorotici, cântând în cor mai curând prohodul propriei ei rătăcirii ori ratări existențiale, decât vreo rază de lumină care să le însuflețească speranțele.

Fără să fie un poet „social” tipic, într-un fel anume poezia lui Ștefan Drăghici - un debutant tardiv (!) - rezumă pe cât de relevant tot pe atât de involuntar, după opinia mea, spleenul, ticăliile și incongruențele epocii pe care o traversăm (sper!).

În genere, domnul Drăghici „construiește” un discurs poetic care doar arar se ridică la idee, iar atunci cu mare greutate, fiindcă domnia sa înțelege să ne propună un imaginar fără imagine - e bine s-o spun din capul locului răspicat. Lumea spuselor lui este o lume minată teribil din interior de dubii, deznădejdi și blazare. La orice pas, poetul „se-nfrânează”; într-un peisaj cețos „opțiunea” sa trădează nesiguranta și psihologia celui care trebuie să se dea mereu la o parte..., să ocolească. Ochiul îi rămân tulburi; în permanență e derutat și vlăguit.

Dominat de actul diurn al banalității atotstăpânitoare, poetul bea „o apă sălcie peste care - spănu-i stăpân”. O imaginație pipernicită și rastofilată abia dacă mai e în stare să ateste pe alocuri condiția călcăului vulnerabil al Poeziei. Adesea ea se încheie în convențional și moare într-o gogoasă protejată de nenumărate perdele de fum. Sminteala ursitei îi îngăduie în schimb domnului Drăghici, după propria-i expresie, să împingă până la limitele rezistenței bălbăiala unui spațiu închis și a unui timp mușcăit. În Realitate, și spațiul și timpul îl vorbesc cu incoerența și lipsa de logică a unei evidente rupturi de nivel în ordinea antropologicului. Spectacolul, la rândul său, pe care îl oferă textele lui Ștefan Drăghici este mai curând pe gratis decât „gratuit”, căci autorul lor pare a fi reflectat și cunoaște prea bine calvarul celui care plutește printre convingeri și conjuncturi, întreținând senzația că le stăpânește pe toate, când, de fapt, nu e decât un clovn în slujba lor. Dominat de această condiție și la acest moment, domnul Drăghici, trebuie spus, că scrie o „poezie” a **deja-făcutului** istoric, conformându-se unui text **pre-scris**, al cărui principiu - mimat (să zic) - se vedește a fi mereu un soi de agitație oarbă ce împiedică sublimarea vreunui sens... La Ștefan Drăghici, revolta e amânată programatic!

Senzația vieții (nu spun Existenței), în mod ciudat, este dată în crtea de față de un - să-i zic așa - delir al flecărelii importante, întreținut cu obstinație, după opinia mea, tocmai ca d-l Drăghici să învingă un inamic ascuns chiar în domnia sa.

Fără să întrevăd unde îl va conduce, en fin, o atare poezie, cuviincios de „sinceră”, pe d-l Drăghici și poate regretând absența ori prezența prea ștearsă a „pasionantului joc” - enunțat undeva: „volume-culori planuri-culori relații culori o lume frumoasă colorată în care intenția este coordonată de fond”, mă gândesc că așezate contrapunctic, a rebour adică unor piese ce ar fi scurtcircuitat pulsional fastidiile mormanului de vorbe monocorde, poate că și spleenul (real) al poetului ar fi fost mai „altfel”. Așa, avem doar un rebel mai puțin.

Pe lângă teatrul cel mare și de toți cunoscut, există la Craiova și unul asemenea unei case pentru păpuși, cu o scenă cât o cutie de chibrituri și cu fotolii tocmai potrivite pentru liliputani. Teatrul de Păpuși, căci despre el este vorba, are un repertoriu bogat, bine întocmit, astfel încât nu se poate să nu-i atragă pe micii spectatori, ba de ce nu, și pe noi cei mai măricei.

De curând ne-a fost dat să vedem, într-o sală plină de „ochi” de copii, mămici și bunici, unul dintre spectacolele acestui teatru: **Hänsel și Gretel**, dramatizare de Doina Pologea Berceanu după Frații Grimm. În povestea de cei mai mulți cunoscută, este vorba despre dragostea dintre frate și soră - o dragoste puternică, adevărată - care face ca sufletele lor să stea alături la greu astfel încât să poată dejuca planurile mașterei ce vrea să scape de ei alungându-i în pădure. În varianta propusă de Cătălin Naum, această mare prietenie se naște între un băiețel și o păpușă.

Într-un decor (scenografia: Cătălin Naum/Mihai Anton Vladimir) cu o căsuță ca de turtă dulce, cu copaci reprezentând cu tâlc diverse elemente ale

feței: nasul, ochiul, urechea, cu stele care din când în când luminează feeric - personajele (create cu teribilă fantezie) sunt animate cu grație, vorbesc și cântă (cântecele originale și selecția muzicală: Dan Bordeianu) fascinându-ne pe toți deopotrivă. Păpușile nu sunt ca altele; ele reprezintă o trăsătură caracteristică, bogat metaforizată. Astfel Maștera este o mătură în cel mai propriu înțeles al cuvântului, iar Tăietorul de lemne, firește, un topor, vrăjitoarea (pentru că nu prea are minte) ia chipul unei găini, iar Soarele pe acela al unei pisici mari, grase și leneșe. Cu acești năstrușnici „eroi” (care mai mult te fac să râzi!) povestea se deapănă cu multă bună voie către un final, evident, fericit. Mici înțeleșuri sunt strecurate cu grijă pentru cine are ochi să vadă și urechi să audă și dăm numai un singur exemplu: Oglinda nE este pusă în față:

Câte minciuni se-ndrugă sub soare

Din bucățele cine m-adună?
Lumea-i oglindă pentru minciună.
Puritatea copilăriei, doar ea, poate s-o transforme:

Hänsel: Ea e oglinda ce nu mai minte,
Poate rosti mii de cuvinte;
Când oglindește nu mai pocește,
Nu mai pocește tot ce-oglindește.
Oglinda: Din bucățele cine m-adună?
Copiii: Nu ești făcută pentru minciună”.

Dau viață păpușilor, cu mult talent și desăvârșită dăruire: Rodica Prisăcaru (Gretel), Adriana Bistriceanu (Maștera), Mugur Prisăcaru (Tăietorul de lemne și Copacul-nas), Adriana Stamate (Cloțavrajitoare), Iulia Cârstea (Soarele-pisică), Alla Bogdan (Oglinda), Mircea Surdu (Copacul-ureche), Costel Ionescu (Copacul-ochi). Ionică Băărăscu-Pokker (Copacul bătrân), Delia Lazăr (Copacul tânăr). Trebuie să remarcăm jocul spumos, dezinvolt al lui Dan Bordeianu (Hänsel) - încă student la A.T.F.

Despre teatrele pentru copii se vorbește/scrie, în general, mai puțin. Ele există însă întru bucuria noastră, a tuturor, dar fiind mai ales prilej de cunoaștere și învățătură pentru spectatorii de mâine. Să nu le ocolim!

UN SPECTACOL CA-N POVEȘTI

de MARIA LAIU

porni luceafărul

Având în vedere omagierea operei eminesciene, cât și tradiția culturală a orașului Botoșani, Centrul Județean de Conservare și Valorificare a Tradiției și Creației Populare Botoșani, cu sprijinul Consiliului Județean Botoșani, în colaborare cu Inspectoratul Județean pentru Cultură Botoșani, Uniunea Scriitorilor din România și Muzeul Literaturii Române din Iași, organizează cea de-a XV-a ediție a **Festivalului - concurs național de poezie și interpretare critică a operei eminesciene „Porni Luceafărul...”** în perioada 13-15 iunie 1998 la Botoșani și Vorona. Concursul își propune să stimuleze cunoașterea operei eminesciene și creația poetică a tinerilor, cât și să sprijine debutul editorial al unor poeți prin editarea unor volume de poezii. Începând cu această ediție, se va acorda un premiu al Asociației Scriitorilor din Iași pentru un volum de debut publicat. La această secțiune, cei interesați vor trimite două exemplare din volumele publicate în perioada 15 iunie 1997 - 30 mai 1998. Concursul se adresează celor care n-au debutat încă în volum și n-au împlinit vârsta de 39 de ani. Lucrările vor fi expediate în următoarele condiții:

POEZIE: - un volum de 35-40 de poezii în trei exemplare, pentru secțiunea DEBUT ÎN VOLUM; zece poezii în cinci exemplare, pentru celelalte premii;

INTERPRETARE CRITICĂ A OPEREI EMINESCIENE: - un eseu dactilografiat în trei exemplare, cel mult 15 pagini.

Toate lucrările vor fi semnate cu un MOTTO. Într-un plic închis, care va însoți lucrările, vor fi introduse toate datele concurentului, inclusiv adresa, nr. de telefon. Același motto va figura și pe plicul închis. Lucrările vor fi trimise până la data de 10 mai 1998 pe adresa: Centrul Creației Populare Botoșani, str. Unirii 16, cod 6800. Festivitatea de premiere va avea loc în cadrul „Zilelor Eminescu”, în perioada 13-15 iunie 1998, la Botoșani și Vorona. Un juriu format din scriitori, critici literari și reprezentanți ai organizatorilor va acorda premiile. Juriul, de comun acord cu organizatorii, are latitudinea de a redistribui premiile. Relații la telefon 031 515448.

Fundația și Editura „AUGUSTA” Timișoara, Primăria orașului Beiuș și Inspectoratul pentru Cultură al Județului Bihor organizează la Beiuș și Stâna de Vale cea de-a treia ediție a Festivalului-concurs „Gheorghe Pituș” în perioada 6-7 iunie a.c., deschis creației poetice și interpretării critice a operei lui Gheorghe Pituș. Manuscrisele conținând minimum 50 de poeme, ori pentru eseistică maximum 100 de pagini dactilografiate, vor fi expediate pe adresa Editurii „AUGUSTA” (str. Daliei, nr. 1 A, 1900 Timișoara) până la 30 aprilie a.c. (data poștei), însoțite de o fotografie și un curriculum vitae. Sunt admiși participanții care nu au debutat editorial, nu sunt membri ai Uniunii Scriitorilor sau ASPRO și nu depășesc vârsta de 35 de ani. Marele premiu constă în publicarea la editura „AUGUSTA” a manuscriselor câștigătoare la cele două secțiuni. Manuscrisele nepremiate nu se înapoiază. Informații suplimentare la telefon 056-202931 și fax 056-202930.

arta pe unde

- Vineri 20 februarie, pe Canalul România Cultural (C.R.C.), la ora 21,30 - „Dicționar de literatură universală”. Sir Philip Sidney și lirica elisabetană. Comentariu de Cornel Mihai Ionescu. **Redactor: Florin Constantin Pavlovici.**

- Sâmbătă 21 februarie, pe C.R.C., la ora 9,50 - „Poezie românească” - Mircea Cărtărescu. **Redactor: Ioana Diaconescu.**

- Pe C.R.C., la ora 12,30 - Rampa și ecranul. Mari actori ai teatrului românesc: Ion Manolescu. Colaborează Dan Nasta. **Redactor: Julieta Țintea.**

- Duminică 22 februarie, pe C.R.C., la ora 17,15 - Revista literară radio. Din sumar: Cronica literară de Monica Spiridon la trilogia „Coroana Izabelei”, de Marius Tupan; Ediția critică între profesionalism și amatorism. Interviu cu G. Pienescu; Poezii inedite de Ioan Es. Pop și Magda Cărneci. **Redactor: Georgeta Drăghici.**

Lansări, sesiuni, anunțuri

⊗ La librăria Mihail Sadoveanu a fost lansată cartea „Farsa tragică - o poetică a teatrului absurdului”, a prof. univ. dr. Romul Munteanu. Au prezentat prof. univ. dr. Ileana Berlogea și prof. dr. Constantin Rusu, editorul volumului.

⊗ Cartea de versuri „Scara la cer” (autoare Carolina Ilica) e prefațată de Preafericitul Patriarh Teoctist, cu o postfață de Eugen Simion și cu ilustrații de Picu Pătruț. A fost prezentată la Muzeul Literaturii Române miercuri, 18 februarie a.c.

⊗ Sesiunea solemnă, consacrată împlinirii a 150 de ani de la nașterea lui Ioan Slavici, a adunat în Aula Academiei un important număr de participanți. Au vorbit cu acest prilej: Magdalena Popescu, Nicolae Manolescu, Gabriel Țepelea, Eugen Simion. G. Mihăilă, Valentin Tașcu, Dumitru Vatmaniuc, Constantin Mohanu.

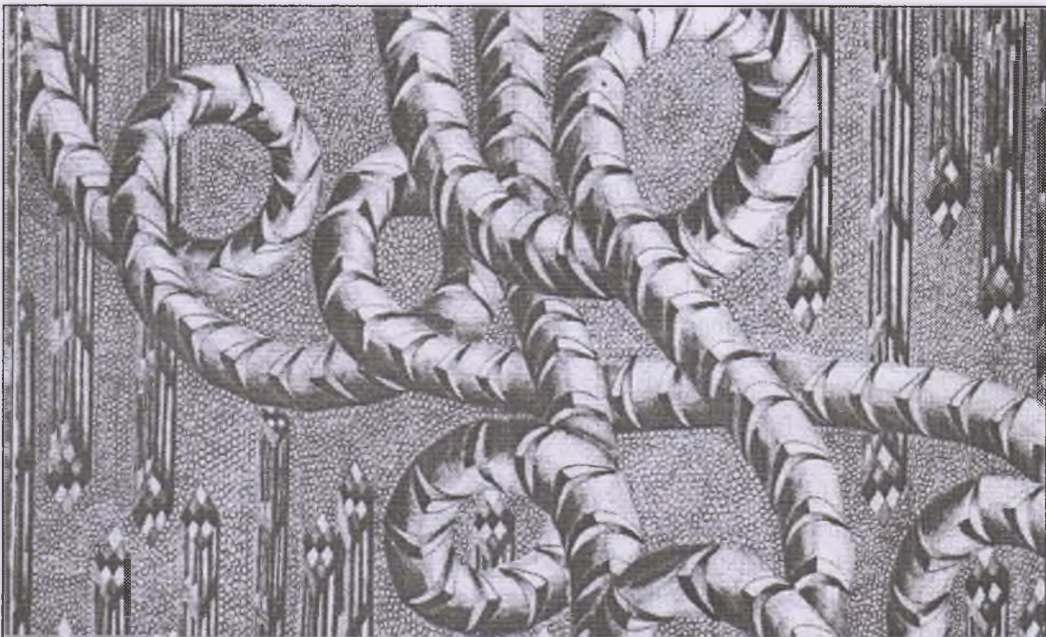
⊗ Anunțăm pe cei interesați că trilogia „Coroana Izabelei” nu intră în librării. Motivul? Tirajul restrâns. Numai la sediul fundației noastre există exemplare ce pot fi cumpărate, chiar și de unii difuzori serioși.

- Luni 23 februarie, pe C.R.C., la ora 9,50 - Poezie românească. Eta Boeriu (75 de ani de la naștere). Versuri în interpretarea actriței Maria Ploaie. **Redactor: Ioana Diaconescu.**

- La ora 12,30, pe C.R.C., - Metamorfozele romanului în secolul XX. Romanul fluxurilor de conștiință. Invitați: acad. Dan Grigorescu și prof. univ. dr. Romul Munteanu. **Redactor: Silvia Blendea.**

- Marți, 24 februarie, pe C.R.C., la ora 20,30 - Zări și etape. Emisiune de critică și istorie literară. Din sumar: Tudor Mușatescu - prozatorul; Dramaturgia lui Haralamb G. Lecca; Recitind romanele lui B.P. Hașdeu. **Redactor: Cornelia Marian.**

- Miercuri, 25 februarie, pe C.R.C., la ora 9,50 - Poezie românească - N. Crevedia. Versuri în interpretarea actriței Liliana Pană. **Redactor: Ioana Diaconescu.**

julio cortázar

DESPRE EXTERMINAREA CROCODILILOR ÎN AUVERGNE

Problema exterminării crocodililor în Auvergne îi preocupă de mai multă vreme pe cei care conduc și administrează această regiune și care întâmpină tot felul de greutăți în îndeplinirea acestei sarcini, fiind în câteva rânduri pe punctul să renunțe la ea cu prețurile demne de atenție, deși evident înșelătoare.

Pretextele sunt demne de atenție, căci în primul rând nu se cunoaște nici o persoană care să fi declarat vreodată că a văzut vreun crocodil în Auvergne, ceea ce îngreunează dintru început orice tentativă de exterminare a acestor animale. Anchetele cele mai subtile, întemeiate de procedeele preconizate de Institutul Butantan și de FAO, cum ar fi cercetările paralele în cursul cărora nu se întreabă niciodată despre subiectul central propriu-zis, ci se adună date marginale menite să faciliteze apoi, printr-o metodă structurală, ansamblul care să pună în evidență obiectivul urmărit, s-au soldat veșnic cu un eșec total. Atât jandarmeria cât și psihologii însărcinați să întreprindă aceste felurite investigații au convingerea că răspunsurile negative și chiar stupefacția pe care o vădesc cei interogați dovedesc fără putință de tăgadă existența unor uriașe cantități de crocodili în Auvergne, și că, dat fiind mentalitatea proprie țăranilor, s-a stabilit între ei o tacită înțelegere ancestrală care îi determină să-și manifeste uimirea cea mai adâncă atunci când li se ia un interviu la fermele sau pe pământurile lor și sunt întrebați dacă au văzut vreodată un crocodil prin împrejurimi, sau dacă vreun crocodil le-a devorat oile ori copiii care constituie mijloacele lor de trai și de perpetuare a neamului.

Nu încapă nici cea mai mică îndoială că aproape toți țăranii au văzut crocodili, dar întrucât bănuiesc că primul care i-ar denunța și-ar vedea grav afectate liniștea personală și muncile câmpului, lasă să treacă timpul așteptând ca vreun alt țăran, exasperat de prăpădul făcut de animalele astea dăunătoare prin semănăturile și grajdurile lui, să se hotărăască să înainteze o plângere autorităților. După calculele OMS-ului, au trecut în această expectativă cam patru-cinci secole, și e limpede că crocodilii profită de aceste circumstanțe psiho-economice pentru a se multiplica și prolifera în Auvergne fără să fie stingheriți în nici un fel.

În ultimul timp s-a tot încercat să se convingă

câțiva țărani mai instruiți sau mai inteligenți că nu numai nu vor pierde nimic dacă vor dezvălui existența crocodililor, ci că exterminarea acestora ar îmbunătăți considerabil nivelul de viață al acestei provincii franceze. În acest scop, asistenții sociali și psihologii, trimiși special de la centrele orășenești, au dat garanții maxime că denunțarea existenței crocodililor nu va pricinui nici un necaz țăranului care o va face; sub nici o formă, nu i se va cere să plece de pe meleagurile lui ca să repete declarațiile la Clermond Ferrand sau în alt oraș, nu îi va fi invadată proprietatea de către forțe polițienești și nu i se va ortăvi apa fântânilor. De fapt, ar fi de-ajuns ca crocodilii să fie denunțați oficial, pentru ca autoritățile să pună imediat în aplicare planul coordonat și general de exterminare a acestor saurieni primejdioși, plan pregătit de multă vreme în cele mai mici amănunte și a cărui executare ar aduce un imens serviciu obștesc.

Promisiunile n-au fost bune de nimic. Până astăzi nu se știe ca cineva să fi văzut vreun crocodil în Auvergne și, cu toate că cercetătorii sunt în posesia unor date științifice conform cărora chiar și copiii mici sunt perfect la curent cu existența lor și o tot comentează între ei pe când se joacă sau desenează, crocodilii se bucură în continuare de blestemata de impunitate pe care le-o dă falsa lor inexistență. Se înțelege că în asemenea condiții exterminarea lor este mai mult decât problematică și că pericolul de a te scărda în vreun râu sau de a te plimba pe câmpii sporește pe măsură ce trec anii. Frecvențele dispariții ale unor minori, pe care poliția se vede obligată să le atribue, din necesități de statistică, speologiei practicate de amatori sau comerțului cu fete albe, sunt provocate fără nici urmă de îndoială de prăpădul făcut de crocodili. Se întâmplă adesea ca țăranii care au pământuri vecine să se ia la bătaie, ajungând chiar să-și taie capul unii-altora, după ce s-au acuzat reciproc de dispariția unor oi și viței; în mutismul îndărătnic care se așterne după aceste certuri sângeroase, psihologii au ajuns la convingerea ascunsă că adevărații vinovați sunt crocodilii și că acuzațiile personale răspund ca întotdeauna dorinței de a afișa o ignoranță prefăcută care la urma urmelor nu înșeală pe nimeni. Cum să se explice, pe de altă parte, că nu s-a găsit niciodată vreun schelet de

crocodil mort de bătrânețe sau de boală? Pescarii de păstrăvi din regiune ar putea da cu siguranță un răspuns la această întrebare, dar și ei păstrează tăcerea; nu e ușor de imaginat că frecvențele ruguri aprinse noaptea sub pretextul de a se face cărbune de lemn acoperă, sub straturile groase de crengi și trunchiuri, rămășițele care ar dezvălui în sfârșit existența acestor animale dăunătoare.

Stând și așteptând ca o neglijență, o confirmare involuntară sau orice altă contribuție a hazardului să aducă în cele din urmă dovada oficială necesară, autoritățile au pregătit de ani de zile dispozitivul adecvat pentru exterminarea uriașelor cantități de crocodili care infestază regiunea Auvergne. Mulțumită strălucitei colaborări cu UNESCO, cei mai buni specialiști africani, indieni și tailanedezi au transmis metode și instrucțiuni care să permită ca în foarte puține luni să se termine cu această plagă. În fiecare capitală de județ există un funcționar care dispune de puteri depline pentru a duce la bun sfârșit o operație-fulger împotriva crocodililor, și se dispune de depozite strategice situate unde s-au strâns armele și otrăvurile, cele mai eficiente. Săptămânal se fac exerciții teoretice în școlile de jandarmi specializate în lupta împotriva crocodililor, și la sosirea toamnei, epocă în care aceste reptile își depun ouăle și manifestă o tendință mai marcată de a se odihni la soare și a cădea în letargie, se execută manevre extinse în zonele rurale, ce includ dragarea râurilor, explorarea infinitelor peșteri și puturi și hăituirea sistematică prin câmpuri și fânețe unde s-ar putea ascunde femelele spre a-și crește puii. Totuși, până în prezent aceste acțiuni capătă forma exterioară a unei companii obișnuite împotriva insectelor dăunătoare, păsărilor de pradă, braconierilor, căci e de înțeles că autoritățile nu doresc să se expună ridicolului de a urmări animale despre a căror existență nu au nici o mărturie concretă. Țăranii sunt, fără îndoială, pe deplin la curent cu adevărata natură a acestor operații și contribuie cu cea mai mare bunăvoință la executarea lor, cu condiția să răspundă scopurilor aparente menționate, fiindcă psihologii care îi însoțesc pe jandarmi în expediții au putut constata că orice menționare întâmplătoare a crocodililor, făcută din nebagare de seamă sau cu scopul de a cerceta, nu înșeală pe nimeni, ba, mai mult, compromite desfășurarea operațiilor, făcând să intre în criză solidaritatea neapărat necesară ce se impune între țărani și forțele armate.

Pe scurt, și chiar dacă această afirmație ar putea părea prea abstractă, regiunea Auvergne este protejată eficient împotriva crocodililor, a căror prădăciune ar putea fi stărpită în scurt timp. Din punct de vedere strict teoretic și logistic se poate chiar susține că nu există crocodili în Auvergne deoarece totul este gata pregătit pentru exterminarea lor. Din nefericire, atâta vreme cât circumstanțele permit să se treacă la fapte, Auvergne va continua să fie infestată de crocodilii care constituie un pericol permanent pentru economia și bunăstarea acestei frumoase regiuni din Franța.

În românește de
Tudora Șandru Mehedinți

jurnal minim

acă e să te iei după ziare, două sunt problemele care frământă timpurile noastre: asaltul calculatoarelor și îngrijorătoarea invazie a Lumii a Treia. E adevărat, iar eu o știu.

Călătoria mea de-acum câteva zile era scurtă: o zi la Stockholm și trei la Londra. La Stockholm mi-a mai rămas timp să cumpăr un somon afumat, enorm, cu un preț de nimic. Era învelit cu grijă în plastic, însă mi-au spus că, dacă eram în voiaj, aș fi făcut bine să-l țin la rece. Ușor de zis.

Din fericire, la Londra, editorul meu îmi prenotase un hotel de lux, dotat cu frigobar. O dată ajuns la hotel, am avut senzația că mă găsc într-o legație de la Pekin în timpul revoltei Boxerilor.

umberto eco

CUM SĂ CĂLĂTOREȘTI CU UN SOMON

Familii instalate în hol, călători înveliți cu păături care dorm pe bagajele lor... Mă informez la funcționari, cu toți indieni, cu excepția câtorva malaiezieni. Îmi spun că, chiar în ziua precedentă, respectivul mare hotel își instalase un sistem computerizat, care, în rodaj fiind, se

defectase în urmă cu două ceasuri. Nu se putea ști care cameră era liberă și care ocupată. Trebuia să așteptăm.

Către seară calculatorul a fost reparat și am reușit să intru în camera mea. Îngrijorat din pricina somonului, l-am scos din valiză și am

căutat frigobarul.

De obicei, frigobarurile hotelurilor normale conțin două beri, două sticle de apă minerală, niște sticlute de tărie, câteva sucuri de fructe și două pachetele de alune. Cel din hotelul meu, imens, conținea cincizeci de sticle mici cu whisky, gin, Drambuie, Courvoisier, Grand Marnier și Calvados, opt sticlute de apă minearlă Perrier, două de Vitelloise și două de Evian, trei sticle de dimensiune medie de șampanie, mai multe cutii de Stout, Pale Ale, beri olandeze și germane, vin alb italian și francez, saleuri, midgale, bomboane de ciocolată și Alka-Seltzer. Nu era loc pentru somon. Am deschis două sertare încăpătoare și am deșertat în ele tot conținutul frigobarului, apoi am pus somonul la rece și mi-am văzut de treabă. În ziua următoare, pe la patru, când m-am întors, somonul era pus pe masă, iar frigobarul fusese umplut din nou până sus cu produse de mâna întâi. Am tras sertarele și am văzut că toată marfa pe care-o ascunsesem înăuntru cu o zi înainte era tot acolo. Am telefonat la recepție și le-am spus să comunice personalului de la etaj că, dacă găseau frigiderul gol, nu era din pricină c-aș fi consumat totul, ci din cauza somonului. Mi-au spus că informația trebuie transmisă la calculatorul central, inclusiv din pricină că majoritatea personalului nu vorbea englezește și nu putea primi dispoziții verbale, ci numai instrucțiuni în Basic.

Am deschis alte două sertare și am transferat noul conținut al frigobarului, în care mi-am „cazat” apoi somonul. A doua zi, la patru, somonul era pe masă, emanând de-acum un miros suspect.

Frigiderul era înțesat de sticle și sticlute, iar cele patru sertare amintea de casa de fier a unui *speak-easy* din timpul prohibiției. Am telefonat la recepție și mi-au spus că fusese o nouă defecțiune la calculator. Am sunat la sonerie și am încercat să-i explic situația mea unui tip ce-și purta părul strâns în coc pe ceafă: însă vorbea un dialect pe care, după cum mi-a explicat mai târziu un coleg antropolog, era utilizat numai în Kefiristan pe vremea când Alexandru cel Mare se căsătorea cu Roxana.

În dimineața următoare m-am dus să semnez nota de plată. Era astronomică. Reieșea că, în două zile și jumătate, consumasem câțiva hectolitri de Veuve Clicquot, zece litri de whisky de mărci diferite, inclusiv unele foarte rare, opt litri de gin, douăzeci și cinci de litri de apă minerală Perrier și Evian plus câteva sticle de San Pellegrino, sucuri de fructe câte ar fi ajuns să țină în viață pe toți copiii asistați de UNICEF, atâtea migdale, nuci și alune că l-ar fi făcut să vomite pe un autopsier al personajelor din *Grande bouffe*. Am încercat să explic, însă funcționarul, zâmbind cu ochii înnegriți de betel, m-a asigurat că așa spunea calculatorul. Am cerut un avocat și mi-au adus un mango.

Editorul meu este acum furios și mă crede un parazit. Somonul e de nemâncat. Copiii mei mi-au spus că ar trebui să beau ceva mai puțin.

În românește de
Mihai Banciu

RADOMIR ANDRIC

Zori în Carpați

Aud ciobani ce încă nu mi-au zis
Berbecul încotro li s-a tot dus
Din fruntea turmei în care abis
Visează drum de-ntors prin nepătruns

Uitate toiege-ntrariplate
Tânjesc după brațele viteze
S-adune norii de aur curat
În rimele mele nicipând treze

Vreme lăptoasă-n al frunții potir
Din mielul de pe dealul cu soare
Se scurge-ncet și un subțire fir

Spală oaspeții îmbătătoarei
Zile spre-al cărei zorit să dau bir
Trec lin plin de rumori tremătoare

Vraja amnarului

Pentru Vesna Parun

Apă vie din potir făurit
Dincolo de bolta-nstelată
Bea gura ta de plumb topit
Bea prin țeava sâneței-surată

Setea ce-ades te face să descinzi
Nebun înfiorată mai afund
E doar un val sub care mai aprins
Cuvinte nasc și tu exiști fecund

Răsar lăstari aripi paseri desfac
Peste cel ce-nsetat deslușește
Senin vraja amnarului din veac

Ești sub scut suitei mele drăcești
Ești sub azurul ce-și face pe plac
Ești sub barbar poem te istovești

Soare cu spini

În tainică poarta
Azurimii Carpat
Am dat de
Labiș al meu frate

Prea mult așteptase
Dorindu-și parcă
Soarta lui
Cu mine s-o-mpartă

Și deja răzveditul
Spinosul astru
Ne-mbracă
În nimb sihastru

Floarea în carenu ne-am știut

Floarea-i magnetic culcuș
Floarea-i în vis flacăra-spiriduș
Prin praf de-odăi cu grele miasme
Cădem crispați de aprige spasme
Și exaltați în straturi cu floare
Sărutând stârnim strune amare
Floarea-i păcat ce-a prins din neștiință
Floarea-i copilul în drum spre ființă
Floarea-i ladă cheie încuietore
Floarea-i în noi ascunsă teroare
Un cor de flori cântă în aer
Cum că s-ar toarce al nostru caier
Sinaia (Carpați) la 27 iunie 1971

Înserare

Numai viața mea va muri pentru
mine-ntr-adevăr cândva.

Numai iarba știe gustul pământului.
Numai sângelui meu îi e dor, într-
adevăr.

de inima mea, când o părăsește.

Nichita Stănescu

În peștera ta albastră fiară
Goethe și Faust la cină iară

Din altă viață șuvoi și clocote
Un vin de iarnă le toarnă Lotte

În peștera ta albastră fiară
Fiicele tatăl își devorară

Întâi urechile fruntea nasul
Vesel a fost de s-a tot dus glasul

În peștera ta albastră fiară
A venit vremea de se măsoară

Pe ziduri frica-mi pecete-și pune
L-aud și pe-acel ce nimic nu spune

În românește de
Ioan Radin

andrei makine

„UN COLT PARADISIAC E INIMA NOASTRĂ”

Andrei Makine a fost un nume cvasinecunoscut lumii literare până în urmă cu doi ani, când romanul său „Testamentul francez” dobânda, unul după altul, premiile Medicis, Goncourt și premiul Goncourt al liceenilor, o victorie care-l transforma peste noapte într-o vedetă a presei de specialitate. Născut în 1957, în Siberia, loc care păstrează în sine rezonanța acelei „imense concentrări de suflete în durere” cum numește Makine gulagul, doctor în Litere al Universității din Moscova, profesor la Institutul Pedagogic din Novgorod și colaborator al revistei „Literatura modernă în străinătate”, Andrei Makine obține doctoratul în Litere la Sorbona și se stabilește din 1988 în Franța. Aici schimbă vreo douăzeci de locuințe, între care un cavou ocupat ilegal în cimitirul Per-Lachaise. În 1990 reușește să-și publice primul roman, „Fiica unui erou al Uniunii Sovietice”, după ce îi inventează un traducător pentru a putea depăși reticențele editorilor parizieni în fața acestui rus care scrie despre istoria țării sale în limba franceză. După „Confesiunea unui stegar destituit” și „Pe vremea fluviului Amor”, „Testamentul francez” este al patrulea roman semnat de Andrei Makine.

- Domnule Andrei Makine, în această parte a lumii, Estul cum se spune, știm că a merge în Siberia e sinonim cu a merge în infern, dar ce înseamnă să vii din Siberia?

- Aș putea să mă joc cu vorbele și să spun că înseamnă să vii din infern, dar nu cred că pentru mine Siberia are această referință rece, glacială, inumană. Pentru mine Siberia este Siberia copilăriei mele, iar copilăria, chiar dacă o petreci într-o țară săracă, păstrează întotdeauna o latură feerică, magică.

- V-ați născut în 1957, dar primul dumneavoastră roman, „Fiica unui erou al Uniunii Sovietice”, începe în timpul celui de-al doilea război mondial, vorbește de foametea din '46... Sunt povești care v-au fost spuse precum cele din romanul „Testamentul francez”? De unde vin aceste povești pe care nu le-ați trăit?

- Cred că vin din acel climat, din acea atmosferă puțin specială care se creează în jurul fiecăruia. Deseori credem, în mod egoist, că viața noastră se reduce la durata zilelor noastre și nu e adevărat. Viața noastră e și cea a părinților, a bunicilor și a prietenilor noștri, chiar și cea a necunoscuților. Toate aceste vieți formează în jurul nostru o atmosferă, iar eu aduc în cărțile mele aceste povești multiple care mă prelungesc în lume și în viață.

- Chiar dacă v-ați inventat un traducător, aceste cărți au fost scrise în franceză. Ce înseamnă să fii rus și să

scrii în limba franceză?

- Trebuie s-o spunem, e o degenerare. Sunt două culturi foarte diferite: una e slavă, cu o latură asiatică, orientală-cultura rusă, cealaltă, cultura franceză, este cultura occidentală, raționalistă, a privilegiat întotdeauna lucrurile clare, bine formulate, în timp ce limba rusă, prin chiar spiritul său, e mai amorfă, mai vagă și de asemenea mult mai sentimentală. Deci atunci când scrii într-o limbă precum franceza, trebuie să unești în tine aceste două fațete foarte diferite, lucru pe care-l trăiești uneori ca pe o sfâșiere. Dar romanul este exact ceea ce ne permite să depășim aceste diferențe.

- În primul roman vorbiți despre foametea din '46, în „Testamentul francez” o evocați pe cea din '20. Sunt evenimente care au venit spre dumneavoastră sub forma unor povestiri obsedante?

- Sunt poveștile care m-au format. Soldatul care se întoarce în '45 în satul său și în locul satului găsește cenușă a trăit profund în mine, aproape că s-a transformat într-un alt eu însumi. Au existat două moduri de a vorbi despre astfel de lucruri. În cel oficial ni se spunea: „Iată marea vitejie” etc. dar aceste cuvinte nu ne prea marcau. Ceea ce ne marchează este destinul individual. Și în roman poți re-crea destinul individual.

- „Testamentul francez” este testamentul pe care l-ați primit chiar dumneavoastră. Cum era adevărata Charlotte Lemonier, Seherzada

dumneavoastră?

- Exact ca în roman. Pentru mine universul românesc este universul care primează asupra oricărei realități. Este realitatea însăși. Realitatea cea mai adevărată este, de fapt, cea creată într-un roman, deoarece atunci când trăiești ceva nu știi cum va fi în zece ani. În timp ce cu o anumită distanțare poți vedea lucrurile cum a fost cu adevărat. Este o decantare lentă, o purificare a evenimentelor prin care ajungem la adevăr, grație memoriei.

- Deși francofone, personajele dumneavoastră au sufletul slav, deoarece vorbiți despre fericire în suferință. Unde le-ați plasa în literatura rusă, în care fericirea în suferință e atât de prezentă?

- Aproape că îmi suflați răspunsul. Bineînțeles că în zona lui Dostoievski a acelei căutări a fericirii care se poate revela în mod tragic. Dar eu mă simt mai apropiat cred de Tolstoi, de acea armonie pe care a știut s-o insuflă în operele sale. Totul devine armonios de îndată ce frumusețea comandă în lume.

- Dumneavoastră, precum eroul din „Testamentul francez”, ați avut mai întâi o Franță mitică și pe urmă ați văzut Franța reală. Cum a fost confruntarea dintre cele două imagini?

- A fost confruntarea visului cu realitatea. Acest lucru e întotdeauna penibil. Visăm uneori la cineva și acesta se dovedește mai puțin strălucit decât în visul nostru. Nu pot să spun că Franța m-a decepționat, deoarece am fost întotdeauna atașat, mai curând, de constanțele sale poetice, de constanțele sale spirituale și culturale. Balzac în Franța sau Balzac în Rusia e același lucru. În ce privește viața cotidiană sunt lucruri care mă revoltă. Putem întotdeauna suporta anumite carențe, să le iertăm și să le înțelegem. Pentru mine este important însă ca Franța să prezeve ceea ce este specific francez. Adică interesul, ferovia cu care percepe literatura, actul creator, munca artistului. Aici era o mare forță pur franceză. Era într-un fel excepția franceză. Se interesau de cărți într-un mod asemănător interesului care exista în Rusia.

- Eroul din „Testamentul francez” devine adult în perioada căderii Zidului Berlinului. Considerați că Zidul Berlinului a căzut într-adevăr?

- A căzut Zidul Berlinului de azi. Măine, dacă omenirea e la fel de proastă ca și ieri, se vor ridica alte ziduri. Dar nu trebuie să uităm că Zidul Berlinului venea dintr-o epocă în care omenirea nu posedă încă la aceste proporții armele distructive. Trăim într-o vreme în care putem să ne nimicim total, putem să facem planeta să explodeze. Deci nu mai trebuie să construim „Ziduri ale Berlinului”, pentru că devin mortale în sensul fizic al termenului. În legătură cu acest lucru, Dostoievski ne-a dat o bună lecție când a spus: „Frumusețea va salva lumea”. Numai frumusețea: nu politicienii, nu diplomații, nu negocierile. Nu prea cred în aceste lucruri. Cred că lumea va fi salvată de frumusețe printr-o nouă lectură, o nouă concepție: concepția estetică, artistică.

- **Vorbind despre viitor: cartea dumneavoastră a obținut premiul Goncourt dar și Goncourt-ul liceenilor. Ce vă spune acest lucru?**

- Mai întâi am fost puțin speriat de premiul liceenilor. Mi-am zis: nu-i cunosc pe acești tineri și nu-mi plac! Nu-mi plac tinerii pentru că prea sunt la modă azi în Franța. Toată lumea vorbește de tineri: trebuie să fii tânăr, trebuie să fii complezent cu tinerii, să te îmbraci ca ei... Eu detest acești tineri: n-au făcut nimic în viață, de ce trebuie să-i admir? Și le-am spus asta imediat. Le-am spus sincer ceea ce cred despre acest tineret care trăiește numai clipa pentru că așa e la modă. Se îmbracă precum niște mutilați de război. Ați văzut ce pantofi enormi poartă? Cântă muzica aceea, rap sau mai știu eu cum, subcultura americană o adoptă cu aviditate. Acest tineret nu mă interesează. Dar datorită premiului am descoperit că în mijlocul lui, în mijlocul acestor găști pe care le detest, sunt și tineri care gândesc. Care-mi citesc cartea și plâng. Mi s-a întâmplat. Am primit o scrisoare de la un ceh - poate că în Europa de Est tinerii reacționează altfel - iar scrisoarea era aculată de lacrimi. Spunea că a fost atât de impresionat, încât a plâns. Și e vorba despre cineva de 17-18 ani. Astfel de lucruri mă emoționează profund.

- **Considerați că romanul dumneavoastră a fost altfel perceput în Est?**

- Poate că locuitorii din Est mă înțeleg mai bine decât cei din Occident, destinele noastre fiind apropiate. Dar în carte sunt teme și subiecte eterne și cred că sunt la fel de expresive pentru francezi sau pentru bulgari, polonezi, români, cehi...

- **Ați sosit cu sufletul dumneavoastră slav, dar impregnat de o Franță a trecutului, într-o Franță care are un tineret așa cum l-ați descris. Cum vă simțiți în această Franță?**

- Mă simt foarte bine, deoarece caut ceva ce numesc Franța „eternă”. Dar important nu e să subliniem termenul „eternă”, nu e nimic pompos în ceea ce spun. E vorba de Franța care-și păstrează tradiția, cultura, care e conștientă de rolul său intelectual în lume. Aceasta e Franța pe care o caut în lecturi, în filmele pe care le văd uneori, în întâlnirile pe care le am cu francezii. Această Franță nu mă dezamăgește.

- **Mai există?**

- Pot să vă atest că există și chiar sunt semne încurajatoare. Semne pe care le-aș numi „renașterea franceză”. „Renașterea” e un termen care a fost deja folosit, dar am putea vorbi despre renașterea culturală a Franței de astăzi.

- **Ce credeți despre „renașterea” țării dumneavoastră de origine? În Rusia, nevoia de „renaștere” e și mai acută.**

- Sunt foarte optimist în ce privește Rusia, chiar dacă trăiește zilele dificile din punct de vedere economic. Dar priviți istoria Rusiei sau pe cea a României și spuneți-mi o perioadă care a fost paradisiacă. Nu există așa ceva în viața țărilor noastre. Astăzi e important să urmărim evoluția, iar eu cred că ea este pozitivă și în Rusia și în România. E drept

că pentru mulți situația e grea, dar ceea ce contează este să nu-ți pierzi sufletul. Atât pentru individ, cât și pentru popor. Dacă poporul nu-și pierde sufletul, restul vine de la sine.

- **Spuneți că n-au fost perioade fericite în istoria acestor țări. Credeți că într-un fel e o parte a lumii uitată de noroc?**

- Toate colțurile lumii sunt așa. În America, pe care o admirăm atât, credeți că viața e ușoară? Și e viața într-o țară a cărei culturi e creată descori din filme de mare spectacol. Spunem: „Ah! Marea literatură americană!”. Ar trebui să ne întrebăm dacă e cu adevărat mare. „Oh! Cinematografia americană!”. Mie-mi place, dar nu are șirul de capodopere pe care-l găsești în cea europeană. Și relațiile dintre oameni: sunt mult mai individualiști. E un colț paradisiac? Nu. Eu cred că un colț paradisiac e inima noastră.

Acolo trebuie să formezi un paradis și trebuie să-l transmiți altora. Iar romanul e unul din mijloacele pentru a-l transmite. Artistul, mai ales scriitorul, nu are timp. Trăiește în afara timpului. Iar dacă se întoarce spre trecut, o face pentru a fugi de timp, de timp așa cum îl vedem noi: segmentat, politizat, foarte ideologic. Timpul pe care-l trăim nu e cel al vieții noastre interioare, ci timpul care ne este impus de evenimentele citite în ziare etc. Iar ziarul de ieri nu mai e azi, deci timpul a dispărut. Scriitorul încearcă să găsească adevăratul timp: pe cel al sufletului nostru, pe cel individual. Și, din acest punct de vedere, îmi sunt fidel mie însumi, regăsind eternitatea pe care o purtăm în noi. Descriu o femeie cu un destin tragic, dar care a descoperit armonia, l-a găsit pe Dumnezeu. Își găsește un echilibru, poate precar, poate de moment, dar care-i permite să vadă altfel lumea. S-o privească ca și cum nu i-ar aparține. La un moment dat, privește în jur și se întrebă unde se află de fapt această planetă.

- **Vorbiți despre această femeie care-l descoperă pe Dumnezeu. Dar descoperirea dumneavoastră?**

- Subiectului acesta i-am putea consacra un alt interviu. Consider că această descoperire le e necesară rușilor. Dar astăzi, întoarcerea rușilor la religie se face, după părerea mea, prea în masă, într-un

mod artificial. Deodată cu toții se reped în biserică. Eram necredincioși și brusc devenim credincioși. Eu nu cred în acest lucru. Credința e o lungă căutare și poate că ne aflăm la începutul ei.

- **Azi Franța e o țară cu un puternic curent ateu și cu simpatii de stânga. Dumneavoastră, ființă religioasă, cum resimțiți aceste lucruri?**

- O să vă răspund simplu: cred că dezbaterea dreapta-stânga e depășită și există o a treia cale. Aceea pe care am citat-o din Dostoievski: „Frumusețea va salva lumea”. Artiștii vor da acestei lumi o nouă viziune. Pentru că am încercat tot: liberalismul, comunismul, cel mai abracadabrant - pe care l-ați cunoscut și dumneavoastră - etc. Am încercat tot și la dreapta și la stânga. Fără rezultat. Ne mai poate salva o viziune globală, planetară și cred că această viziune va fi estetică, artistică. Vi se poate părea bizar și să întrebați: dar economia? Tocmai, economia nu trebuie să fie primordială. Și când nu va mai fi, când nu ne vom gândi la suflet, la frumusețea unui chip pe care-l întâlnim sau a unor frunze, atunci sufletul nostru se va îndrepta către alte subiecte. Și poate nu ne vom mai sfâșia în conflicte sângeroase, nu va mai trebui să ne petrecem timpul câștigându-ne pâinea, apoi mașina, apoi două-trei case etc. Suntem într-o cursă nebună impusă de viziunea economică și politică. De dreapta sau de stânga, nu contează. Trebuie să ne schimbăm viziunea. Și va fi ultima revoluție de pe planetă. Dacă aceasta nu are loc, va fi sfârșitul.

- **Dostoievski, ca să descopere frumusețea, a trebuit să meargă în Siberia. Credeți că sunt necesare astfel de călătorii?**

- Dar noi le-am făcut deja, chiar în compania românilor. Poate că la dumneavoastră nu s-a numit Siberia, dar n-a fost ușor. Iar temperatura siberiană ați atins-o prin lipsa încălzirii. Mijloacele au fost diferite, dar rezultatul e același. Cred că am trecut deja prin această experiență. Eu nu neg că experiența comunistă nu a fost importantă. Ne-a învățat enorm de multe lucruri. Am fi fost mult mai naivi astăzi dacă nu am fi trăit-o.

- **Și cum s-o explicăm celor care sunt încă naivi pentru că nu au trăit-o?**

- Cred că ei o să observe într-o zi că sunt urâți. Pur și simplu sunt urâți. Le-o spun deseori francezilor. „N-o să vă vorbesc despre politică, ci despre urâtenia dumneavoastră”. Și ei îmi spun șocați: „Cum?” „Dar uitați-vă la voi: Sunteți urâți!”. E singurul argument. De stânga, de dreapta, sunteți urâți. Urâtenia pentru mine a criteriul minciunii. Politică, economică, financiară, tot ce vreți. Ideologică. Iar frumusețea, adevărul sunt criteriile armoniei perfecte. Când vorbesc despre frumusețe nu vorbesc de manechine, de Claudia Schiffer, acestea sunt produse comerciale, și tot de domeniul economiei. Am văzut un cerșetor la Cluj care era frumos. Era un țaran român cu niște pantofi imenși, cum n-am mai văzut și era extraordinar de frumos.

Interviu realizat de
Magdalena Stanciu

O ISTORIE ILUSTRATĂ A LITERATURII ROMÂNE văzută de ION CUCU

1). În vreme ce Mircea Iorgulescu își aruncă privirile spre alte teritorii - la care a și ajuns, de altfel - Ana Blandiana îl urmărește cu circumspecție pe Al. Piru.

2). Poeta Elena Armenescu-Chițimia, în vecinătatea unor scriitori ecologiști: Pop Simion și Toma George Maiorescu.

3). Ion Cucu și Mihai Pascu erau tineri pe atunci și nu le păsa de ochiul vigilant al aparatului de fotografiat.

4). Conu Alecu Paleologu sfida, cu mulți ani în urmă, memoria altora.

5). „Zborul jos” (1968) l-a propulsat mult în literatura română pe Nicolae Velea.

